

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

**Rozhodčí řízení v mezinárodním
obchodním styku**

Martin Matějec

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra mezinárodního práva

Diplomová práce

**Rozhodčí řízení v mezinárodním
obchodním styku**

Martin Matějec

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Dobiáš, PhD.

Katedra mezinárodního práva

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Plzeň 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Plzni, březen 2013

Martin Matějec

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé diplomové práce panu JUDr. Petru Dobiášovi, PhD., za cenné připomínky a čas, který mi při zpracování práce věnoval, zejména pak za účinnou pomoc s výběrem relevantní literatury.

OBSAH

I. Úvod	9
II. Historie rozhodčího řízení	11
2.1 Rozhodčí řízení ve starověku	11
2.2 Rozhodčí řízení ve středověku	14
2.3 Počátky mezinárodních kodifikací	15
III. Mezinárodní rozhodčí řízení	16
3.1 Pojem mezinárodního rozhodčího řízení	18
3.2 Právní povaha rozhodčího řízení	19
3.3 Výhody rozhodčího řízení	21
3.4 Nevýhody rozhodčího řízení	24
3.5 Alternativní řešení sporů	26
IV. Druhy rozhodčího řízení	27
4.1 Rozhodčí řízení ad hoc	27
4.1.1 UNCITRAL	28
4.2 Rozhodčí řízení institucionální	30
4.2.1 Mezinárodní rozhodčí soud v Paříži	31
4.2.2 Mezinárodní rozhodčí soud v Londýně	32
4.3 Rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní	33
V. Arbitrabilita	33
5.1 Arbitrabilita subjektivní	34
5.2 Arbitrabilita objektivní	34
VI. Prameny mezinárodního rozhodčího řízení	36
6.1 Mezinárodní právní normy	37
6.1.1 Newyorská úmluva	37
6.1.2 Odepření uznání a výkonu nálezu dle NÝU	38
6.1.3 Evropská úmluva	40
6.1.4 Washingtonská úmluva	41
6.1.5 Smlouvy o právní pomoci	41
6.2 Vnitrostátní právní úprava	42
VII. Rozhodčí smlouva	43
7.1 Forma rozhodčí smlouvy	44
7.2 Obsah rozhodčí smlouvy	44

7.2.1 Smlouva o rozhodci	45
7.2.2 Rozhodčí doložka	45
7.2.3 Neomezený kompromis a asymetrická doložka	46
7.2.4 Procesní předpisy	46
7.2.5 Místo konání rozhodčího řízení	47
7.2.6 Jazyk	49
7.3 Volba hmotného práva	50
7.3.1 Národní právo	51
7.3.2 Lex mercatoria	51
7.3.3 Equita	52
7.4 Vady rozhodčí smlouvy	53
7.4.1 Rozporuplnost	53
7.4.2 Neurčitost	53
7.5 Zánik rozhodčí smlouvy	54
VIII. Rozhodce	54
8.1 Způsobilost vykonávat funkci rozhodce	55
8.2 Volba rozhodce	56
8.3 Rozhodcovská smlouva	57
8.3.1 Povinnost rozhodnout	58
8.3.2 Soulad řízení s rozhodčí smlouvou	59
8.3.3 Mlčenlivost	59
8.3.4 Spravedlivý a nestranný postup v řízení	60
8.4. Počet rozhodců	61
IX. Fáze rozhodčího řízení	62
9.1 Zahájení rozhodčího řízení	62
9.2 Postup v rozhodčím řízení	63
9.3 Ukončení rozhodčího řízení	64
9.3.1 Rozhodčí nález	64
9.4 Zrušení rozhodčího nálezu soudem	65
X. Závěr	67
Seznam použitých zkratk	69
Použitá literatura	70
Cizojazyčné resumé	73

I. Úvod

Lze předpokládat, že značná část široké veřejnosti, zahrnující i osoby bez právnického vzdělání, se již v dnešní době setkala se zmínkou o rozhodčím řízení. Zejména pak s odkazem na rozmach rozhodčího řízení v posledních letech, kdy se markantním způsobem zvýšila obliba řešit právní spory právě touto cestou.¹ Neuniklo ani pozornosti sdělovacích prostředků, jejichž předmětem zájmu se v poslední době několikrát stalo rozhodčí řízení mezinárodní, zvláště pak některé důležité kauzy dotýkající se České republiky (patrně nejznámější je spor společnosti Diag Human s Českou republikou).

Poněkud známější je však v České republice rozhodčí řízení vnitrostátní a na to je veřejností nahlíženo do značné míry negativně. Jedním z důvodů je boom vnitrostátního rozhodčího řízení v posledních letech a v důsledku toho i jeho rozšíření a aplikace i na situace, které k tomu nejsou z povahy rozhodčího řízení vhodné. Mezi takové lze zařadit uzavírání rozhodčích smluv mezi stranami, jež si nejsou z hlediska právního vědomí rovny a kdy tak jedna strana získává uzavřením rozhodčí smlouvy značnou výhodu v případném sporu. Případy uzavírání rozhodčích smluv s osobami, které nemají vůli svůj spor postoupit soukromému rozhodci a rezignují na soudní ochranu pouze na základě právní neznalosti nebo zvláštní praktiky různých organizací vyvolávající dojem zákonem zřízených stálých rozhodčích soudů vrhají na rozhodčí řízení špatné světlo a přispívají k jeho negativní medializaci.

Tato práce si klade za cíl představit mezinárodní rozhodčí řízení a poskytnout ucelené informace o jeho podstatě a účelu. Považuji ovšem za důležité zmínit, že téma mezinárodního rozhodčího řízení je velmi široké a obsáhlé, jeho detailní rozbor tak bohužel přesahuje možnosti této diplomové práce. Práce si klade za cíl osvětlení nejdůležitějších atributů rozhodčího řízení a jejich následnou provázanost a aplikaci v praxi. Mezinárodní aspekt se do rozhodčího řízení promítá nejednotnou a značně rozdílnou právní úpravou, z tohoto důvodu se v této práci zaměřím na spíše obecný a univerzální výklad, který poskytne komplexní náhled na problematiku

¹ KRÖLL, S., a kol., *International arbitration and international commercial law*, Wolters Kluwer, 2011, s. 365-366. Dle statistického průzkumu se počet mezinárodních arbitráží za posledních 20 let zvýšil více než 4x. (Průzkum byl zaměřen na 11 stálých rozhodčích institucí, přičemž zatímco v roce 1992 tyto rozhodčí soudy evidovali celkem 1139 mezinárodních sporů, v roce 2009 to bylo již 4606 sporných řízení).

mezinárodního rozhodčího řízení. Konkrétní právní úprava bude zmíněna zejména z komparativního hlediska, dále i v případech, kdy bude nezbytnou součástí daného výkladu.

V první části práce (kap. II.) je zpracováno historické pozadí a vývoj rozhodčího řízení sahající až k počátkům obchodního styku, následuje výklad (kap. III.) o mezinárodním rozhodčím řízení jako celku, jeho obecné charakteristice a teoretických koncepcí, o které se opírá a na kterých je vybudováno. Další výklad pojednává o výhodách, které rozhodčí řízení přináší a co naopak může strany od delegování sporu na rozhodce odradit, stručný přehled je věnován i alternativním způsobům řešení sporů.

V následující části (kap. IV.) je pozornost zaměřena na druhy rozhodčího řízení, a to zejména porovnání jeho institucionalizované formy s řízením ad hoc a dále na přehled nejvýznamnějších evropských rozhodčích soudů. Část této kapitoly se zabývá Rozhodčími pravidly UNCITRAL, neboť se jedná o celosvětově rozšířené právní předpisy a při procesní úpravě mezinárodního rozhodčího řízení ad hoc zastávají zcela zásadní úlohu. Samostatná kapitola je v práci věnována ústřednímu problému rozhodčího řízení, tedy vymezení rozsahu a přípustnosti rozhodčí řízení (kap. V.).

Práce neopomíjí ani právní základy mezinárodního rozhodčího řízení (kap. VI.) a rozebírá právní úpravu mezinárodní i vnitrostátní se zvláštní pozorností zaměřenou na jeden z nejdůležitějších právních dokumentů současného rozhodčího řízení, na Newyorskou úmluvu.

Předmětem následující kapitoly je rozhodčí smlouva (kap. VII.), která tvoří základ rozhodčího řízení a do značné míry se podílí na tom, jak bude rozhodčí řízení probíhat. V návaznosti na rozhodčí smlouvu bude pojednáno o rozhodcích (kap. VIII.) a o jejich důležité roli, kterou v rozhodčím řízení zauímají.

Závěr práce (kap. IX) je věnován zahájení, průběhu a ukončení rozhodčího řízení, dále pak i roli státního soudu v mezinárodním rozhodčím řízení při zrušení rozhodčího nálezu.

II. Historie mezinárodního rozhodčího řízení

Potřeba rychle a efektivně rozhodovat spory vznikající mezi jednotlivci vedly odjakživa ke snahám určit autoritu, které by mohla společnost svěřit pravomoc vzniklý spor urovnat. V raných dobách, kdy neexistovala státní moc, tuto roli plnila (pokud odhlédneme od často uplatňovaného vymáhání práva silou) rada starších nebo společenstvím respektovaná osobnost. S rozvojem státního zřízení tuto moc rozhodovat o právech a povinnostech jednotlivců převzal stát. Jak se však můžeme přesvědčit i v současnosti, ne vždy soudní rozhodování přinášelo tolik očekávanou kvalitu a zejména rychlost, s jakou se oprávněný domohl svého práva. Proto lidé nadále hledali způsob, jak by bylo možné jednoduše a spravedlivě rozhodnout svůj spor.

2.1 Rozhodčí řízení ve starověku

S rozhodčím řízením se můžeme setkat již od starověku, kdy bylo používáno jako oblíbený prostředek k urovnávání sporů mezi státy nebo městy (mezistátní arbitráž) a také mezi jednotlivci (komerční arbitráž).

Některými autory je arbitráž považována za nejstarší prostředek k pokojnému urovnávání mezinárodních sporů.²

Jako příklad mezistátní arbitráže může být uvedena role sumerského krále Mesilima ve sporu mezi městy Lugash a Umma (2500 př.n.l) o přístup k zavlažovacímu kanálu, jenž se nacházel na hranici mezi těmito městy. Mesilim po pečlivém zvažování vytyčil novou hranici a své rozhodnutí zanesl na vztyčený sloup.³ Diskutabilní se ovšem jeví závaznost a vynutitelnost takového nálezu. Tento problém je společný pro téměř celé období naší historie až do počátku 20. století, kdy mezi sebou státy začínají uzavírat první mezinárodní dohody týkající se závaznosti a vynutitelnosti rozhodčích nálezů. Lze tedy předpokládat, že rozhodce zde plnil funkci spíše mediační, s cílem dovést strany k smírnému řešení sporu. V opačném případě následovaly kroky politické a diplomatické, v tom nejzazším pak válečné.

² STUYT, A., *Survey of International Arbitrations 1794-1989*, Martinus Nijhoff Publishers, 3. vyd. 1990
"Arbitration is the oldest method for the peaceful settlement of international disputes"

³ <http://www.thelatinlibrary.com/imperialism/readings/kish.html>

Komerční arbitráž byla běžným prostředkem k urovnávání sporů dlouho před tím, než se vyvinulo řízení soudní, opírající se o autoritu státu a jeho legislativu.⁴ Její užívání můžeme předpokládat již se vznikem obchodu a směny zboží.⁵ Nejranější zprávy o komerční arbitráži jsou známy ze Středního východu. Archeologové našli na území dnešního Iráku hliněné tabulky, na kterých je zaznamenán spor mezi dvěma sousedy (Tulpunnaya a Killi), kteří vedli při ohledně práva k vodě v jedné vesnici. Spor byl vyřešen soukromou arbitráží a Tulpanayovi bylo přiznáno 10 šekelů a tažný vůl.⁶

Svou oblibu arbitráž našla i v antickém Řecku, a to zejména z důvodů, jež jsou i dnes jedním z hlavních faktorů (zdlouhavé řízení, složité procesní postupy soudu) proč strany svěřují pravomoc rozhodnout spor soukromým osobám.⁷ Tehdy se těmito rozhodci stávali osoby z jiných států, inženýři nebo vážení obchodníci, jež byli ustanovováni vyřešit případný budoucí spor.⁸ Počet rozhodců byl vždy lichý, obvykle se strany dohodly na 3 nebo 5 rozhodcích (nebylo neobvyklé ani ustanovení 1 rozhodce) s tím, že každá strana zvolila jednoho resp. dva rozhodce a tito stranami vybraní rozhodci následně zvolili předsedu rozhodčího senátu nazývaného se *koinos*. Nejčastěji se strany na rozhodce obracely ve sporech obchodních nebo rodinných.⁹ Zajímavostí může být značně neobvyklý počet rozhodců u mezistátních rozhodčích řízení, které mezi sebou vedly řecké státy, jež např. u Milésanů dosahoval počtu 600, což zavdává pochybnostem o spíše legislativní než rozhodovací funkci rozhodčího tribunálu.¹⁰

Římské právo umožňovalo svým občanům vyhnout se soudním sporům tím, že na základě dohody (*compromissum*) jim byla dána možnost postoupit záležitost rozhodci (*arbiter*). Součástí dohody byl i závazek k uhrazení smluví pokuty v případě, že rozhodčí nález nebude respektován. Toto smluvní ustanovení mělo své opodstatnění, neboť případná smluvní pokuta mohla být, na rozdíl od rozhodčího

⁴ WEISKOPF, Nicholas R., *Commercial Arbitration: Theory and practice*, Vandeplass Publishing, 2. vyd., 2012

⁵ CHRISTIAN BÜHRING-UHLE, *Arbitration and Mediation in International Business*, Kluwer Law International, 1996, s. 39. „Komerční arbitráž je pravděpodobně stejně stará jako obchod sám“.

⁶ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 21-22

⁷ ROEBUCK, D., *Ancient Greek Arbitration*, Holo Books, Oxford, 2001, s. 348-349

⁸ <http://www.aspenpublishers.com/%5CAspenUI%5CSampleChaptersPDF%5C625.pdf>

⁹ ROEBUCK, D., *Ancient Greek Arbitration*, Holo Books, Oxford, 2001, s. 349

¹⁰ RALSTON, J., *International Arbitration from Athens to Locarno*, California: Stanford University Press, 1929, s. 159

nálezu, následně vynucena u obecného soudu.¹¹ Samotný rozhodčí nález byl naproti tomu ze soudního přezkumu vyloučen a obvykle nebylo přípustné ani odvolání.

*“Povinnosti plynoucí z rozhodčího nálezu učiněného stanoveným rozhodcem musí být splněny, ať už je nález správný nebo nikoliv, jelikož strany souhlasící s rozhodčím řízením mohou za takový vydaný nález vinit pouze sami sebe”.*¹²

Podle Bucklanda¹³ neexistoval žádný podstatný rozdíl mezi rozhodováním soudce a mezi rozhodováním rozhodce. Rozhodce byl obvykle expert v dané oblasti a rozhodoval na základě vlastního uvážení, přičemž však používal právní nástroje římského práva procesního a tím tak ovlivnil proces rozhodčího řízení právem římským. Stejně jako dnes tak můžeme hlavní rozdíl spatřovat v neformálnosti procesu vedeným před rozhodcem.

Rozhodčí řízení se do značné míry velmi podobalo tomu současnému. Paralelu lze najít např. u pravomoci rozhodce rozhodnout pouze to, k čemu ho strany zmocnili v rozhodčí smlouvě a to na základě smluvních podmínek v této smlouvě uvedených. Jurisdikce rozhodce byla přesně stanovena a nebyla mu poskytnuta žádná možnost „usurpovat“ si větší pravomoci než mu byly stranami dány¹⁴. Rozhodci však byli zcela svobodní ve svém rozhodování a nebyli vázáni ani hmotným právem ani žádnými jinými pravidly.¹⁵ Stejně jako v antickém Řecku se rozhodčí řízení praktikovala zejména ve sporných věcech obchodních nebo rodinných.

Své uplatnění rozhodčí řízení našlo i u sporů mezi vazalskými státy nebo spojenci, kteří se u Senátu, římského prokonzula nebo jiné římské instituce dovolávali vydání „arbitrážního“ rozhodnutí k vyřešení jejich územního nebo jiného sporu.¹⁶ Historické záznamy¹⁷ však naznačují, že Řím v těchto případech upřednostňoval spíše vojenské nebo politické řešení.

¹¹ STEIN, P., Arbitration under Roman Law, 1974, 41 Arb. 203, 203-204

¹² Digesta, 4, 8, 27, 2 (Ulpian), in S. Scott ed., The Civil Law, 3. vyd. (1932)

¹³ BUCKLAND, W., Text-book of Roman Law, Cambridge: University Press, 1964, s. 636

¹⁴ Digesta, 4, 8, 32, 15 (Paulus); S. Scott ed., The Civil Law, 3. vyd. (1932)

¹⁵ ZIMMERMANN, R., The Law of Obligations, Oxford: University Press, 1996, s. 529

¹⁶ RALSTON, J., International Arbitration from Athens to Locarno, California: Stanford University Press, 1929, s. 171-172

¹⁷ FRASER, H., S., A Sketch of the History of International Arbitration, Cornell University, 1926, s. 179, 190

2.2 Rozhodčí řízení ve středověku

Ve středověké Evropě bylo rozhodčí řízení běžným prostředkem k urovnání sporu ve Švýcarské konfederaci, severní Itálii, Německu a sousedních regionech (zejména Hansa), Francii a Anglii.¹⁸ Rozhodčí řízení se uplatňovalo zejména v obchodních spolicích a na trzích, kde se střetávali obchodníci z různých měst a států kteří potřebovali rychle vyřešit svůj spor. Stejně jako v dobách starověku i tady nalezneme stejné důvody pro uplatnění rozhodčího řízení s těmi, jaké známe dnes. Ať už se jedná o zdlouhavost řízení vedeného před soudem nebo procesní předpisy svazující strany i soudce. V této době spojené s rozmachem zahraničního obchodu se dále jako největší výhoda jevila možnost volby práva a tedy vyhnutí se překážkám v podobě práva zahraničního. V souvislosti s tím je třeba zmínit i nekompetentnost místních soudů rozhodovat spory se zahraničním prvkem.¹⁹

Ačkoliv rozvoj mezistátního středověkého obchodu s sebou přinesl i zvýšení počtu rozhodčích řízení, nalezneme v Evropě rozdílné postoje států k rozhodčímu řízení jako k alternativě k řízení soudnímu.

Francouzský dekret z roku 1560, vyhlášený Františkem II., stanovil rozhodčí řízení jako povinný prostředek k řešení sporu vzešlého z obchodních aktivit obchodníků a zasloužil se tak o její značné rozšíření ve feudální Francii. Francouzský parlament sice poté zrušil ustanovení o povinnosti podrobit se rozhodčímu řízení, avšak ze strany obchodníku bylo rozhodčího řízení nadále hojně využíváno a považováno za nejrozzumnější ukončení sporů vzešlých mezi občany. Po Francouzské revoluci došlo k zákonnému omezení užívání arbitráže pouze na určité typy sporů, byly omezeny rozhodčí doložky ve smlouvách a celkově zde byla snaha spíše rozhodčí řízení vymýtit, neboť nebylo v souladu s principy tehdejšího revolučního státu.²⁰ V dalších desetiletích ve Francii nadále přetrvával odmítavý postoj k rozhodčímu řízení, který byl definitivně ukončen až Ženevským Protokolem z roku 1923, kdy se rozhodčí smlouvy týkající se mezinárodních rozhodčích řízení staly plně vynutitelné i u francouzských soudů.

První zákon upravující rozhodčí řízení na britských ostrovech se stal Arbitration Act z roku 1698, který umožňoval obchodníkům a dalším osobám

¹⁸ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 27

¹⁹ <http://www.aspenpublishers.com/%5CAspenUI%5CSampleChaptersPDF%5C625.pdf>

²⁰ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 29,37-38

přenést pravomoc rozsoudit jejich spor z obecných soudů na soukromé osoby.²¹ Jeho účelem bylo zejména podporovat obchodní vztahy a poskytovat větší efektivitu rozhodčím nálezům a tím i zvýšit právní jistotu všech obchodníků, kteří se rozhodnou vyřešit svůj spor prostřednictvím rozhodců. Na rozdíl od právního vývoje ve Francii anglická legislativa rozhodčí řízení přímo podporovala a dávala rozhodcům četné pravomoci, jako např. předvolávat svědky a brát je pod přísahu.²² Právní ochrana byla rozhodčím smlouvám poskytována i obecnými soudy, jako v případě „Vynior v. Wilde“²³ z roku 1609, kdy soud rozhodl, že žalovaný musí zaplatit ve smlouvě ujednanou smluvní pokutu, neboť odmítl spor vyřešit prostřednictvím rozhodčího řízení.

2.3 Počátky mezinárodních kodifikací

Rozvoj mezinárodního obchodu postupně vedl k snahám upravit rozhodčí řízení mezinárodními smlouvami. První takovou smlouvou byla úmluva schválená v Montevideu v roce 1889, která byla ratifikována 6 latinsko-americkými státy. Zejména z tohoto důvodu však neměla velký praktický vliv na mezinárodní rozhodčí řízení, nicméně odstartovala snahy zakotvit pravidla rozhodčího řízení do mezinárodních úmluv a lze jí tak považovat za symbolický milník v právní úpravě mezinárodního rozhodčího řízení. Následována byla Haagskou úmlouvou přijatou v roce 1899, která zřídila Stálý rozhodčí soud sídlící v nizozemském Haagu.²⁴ Tato úmluva byla revidována v roce 1907 a byla ratifikována celkem 106 státy.

Za účelem podpory a propagace mezinárodního obchodu byla v roce 1919 založena Mezinárodní obchodní komora se sídlem v Paříži. Jedná se o mezivládní neziskovou organizaci, jejímiž zakládajícími členy byly Belgie, Francie, Itálie, Velká Británie a Spojené státy americké. Pod záštitou Mezinárodní obchodní komory byl

²¹ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 6

²² English Civil Procedure Act, 1833 (3 & 4 Will. IV) Ch. 42, §§39-41.

²³ http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=911&chapter=106342&layout=html&Itemid=27

²⁴ Nutno zmínit, že s nápadem zřídit stálý rozhodčí soud přišel již v polovině 15. století Jiří z Poděbrad, český král a obratný diplomat, jenž se pokusil o sjednocení Evropy, a který navrhoval mimo jiné zřídit rozhodčí soud pro pokojné urovnávání sporů mírovou cestu. Vzhledem k zamítavému postoji francouzského krále Ludvíka XI. však z projektu na několik dalších století sešlo.

poté v roce 1923 založen Mezinárodní rozhodčí soud sloužící k urovnávání mezinárodních obchodních sporů.

Dalšími důležitými právními dokumenty schválenými v první polovině 20. století se staly Ženevský protokol z roku 1923 a Ženevská úmluva z roku 1927 zaručující uznávání rozhodčích doložek, resp. vynutitelnost rozhodčích nálezů v zemích, které se staly signatáři těchto úmluv.²⁵ Úmluvy byly z větší části nahrazeny dodnes platnou a pro mezinárodní rozhodčí řízení významnou Newyorskou úmluvou o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů přijatou 10.6.1958 a účinnou od 7.6.1959. Do dnešního dne²⁶ byla přijata celkem 148 státy, Česká republika úmluvu ratifikovala 30. září 1993. Vzhledem k důležitosti a významu Newyorské úmluvy o ní bude pojednáno dále v samostatné kapitole.

III. Mezinárodní rozhodčí řízení

Mezinárodní rozhodčí řízení dnes zaujímá důležitou roli v právním systému mezinárodního obchodu. Spolu s alternativním způsobem řešení sporů (právní teorie nemá jasný názor na to, zda rozhodčí řízení patří do alternativního způsobu řešení sporu tzv. ADR²⁷) představuje alternativu pro soudní rozhodování a zároveň budoucnost pro řešení sporů jak v měřítku mezinárodním, tak i vnitrostátním.

V současné době globálního obchodu a propojenosti obchodního světa je velmi komplikované a vysoce nákladné řešit spory pomocí státních soudů. V některých situacích i prakticky neproveditelné a tak někdy obchodní partneři přistupují na formu rozhodčího řízení ani tak ne tak z důvodu účelnosti nebo vhodnosti, ale pouze z toho důvodu, že je to jediná reálná možnost jak konkrétní spor vyřešit.²⁸

²⁵ Nedostatky Ženevského protokolu v oblasti vykonatelnosti cizích rozhodčích nálezů vedly k přijetí Ženevské úmluvy, která tyto nedostatky odstranila. I přesto však právní úprava v této oblasti nebyla dostatečná, což vedlo k iniciativě ze strany Hospodářské a sociální rady OSN a předložení návrhu o uznání cizího rozhodčího nálezu, následně ukončeného přijetím Newyorské úmluvy.

²⁶ Tato práce reflektuje stav k březnu 2013.

²⁷ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 21

²⁸ BERNSTEIN, R., TACKABERRY, J., MARRIOTT, A. L. Handbook of arbitration practice, Sweet & Maxwell, 1993, s. 427, „International arbitration is generally chosen by the parties not so much because they like it as because they have no other realistic choice.“

Obchodníci pocházející z různých států nebo dokonce kontinentů mohou mít oprávněné obavy podřídít se cizí jurisdikci s odkazem na pochybnosti o neutralitě soudu. Strana sporu mající sídlo v jiném státě než v tom, v kterém se spor rozhoduje, bude mít objektivně větší finanční náklady, nehledě na neznalost jazyka, právního prostředí a fakt, že soud o sporu rozhodující pro ni bude soudem „cizím“, s vlastními, mnohdy velmi formálními a svazujícími pravidly. Účelem rozhodčího řízení v mezinárodním obchodě je zvýšení ochrany investorů účastnících se obchodních transakcí s mezinárodním prvkem a zjednodušení a zefektivnění rozhodování o sporných otázkách z toho vyplývajících. Na rozdíl od alternativního řešení sporů, rozhodčí řízení poskytuje plnohodnotnou náhradu řízení soudnímu, neboť rozhodčí nález plně nahrazuje soudní rozhodnutí a zásluhou Newyorské úmluvy zajišťuje i jeho účinnější vykonatelnost oproti rozhodnutí soudu.

U právních vztahů vznikajících v rámci mezinárodního obchodu a obchodního styku obecně je zájem obchodních stran na jejich hladkém průběhu zcela zřejmý. Bezproblémový obchodní styk přináší oběma stranám zisk, jeho výši a dobu trvání může ale jakýkoliv sebemenší spor ovlivnit. Nicméně i v případech, kdy jsou smluvní strany rovnocennými partnery, mající stejný zájem, může mezi nimi dojít ke sporu. To, jak bude takový spor následně vyřešen, do značné míry ovlivní i budoucí obchodní vztahy dotčených stran.

Ani sebelepší smlouva nezaručí hladký průběh realizace obchodní činnosti. U mezinárodních obchodů to pak vzhledem k jejich zvýšené složitosti platí dvojnásob. Nastalý spor tak lze řešit dvěma základními způsoby. Jako nejideálnější a nejlevnější řešení je považována vzájemná dohoda stran, kdy na základě oboustranných kompromisů dojde ke smírnému řešení. Takovýto způsob řešení sporu je velmi efektivní, ale vyžaduje otevřený přístup obou zúčastněných stran a v praxi tak není příliš obvyklý. Mnohem častěji se lze setkat s řešením sporu za účasti třetí osoby. Spor tak může být projednán a rozhodnut soudcem příslušného obecného soudu nebo soukromou osobou. Soukromá osoba může stranám pomáhat najít cestu jak vzájemný spor urovnat a dohodnout se, anebo může působit jako rozhodce s pravomocí vydat závazné a vykonatelné rozhodnutí.²⁹ První způsob označujeme jako alternativní řešení sporů, druhý je označován jako rozhodčí řízení.

²⁹ RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 13-16

3.1 Pojem mezinárodního rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení je soukromoprávní institut poskytující na základě zákona alternativu k řízení soudnímu. Stát prostřednictvím právních norem týkajících se rozhodčího řízení zdůrazňuje volnost a svobodu v rozhodování jednotlivců a jejich možnost zvolit si způsob právní ochrany, v tomto případě odlišný od ochrany soudní. Tím strany v případech, kdy by jinak byla dána pravomoc soudu, na základě rozhodčí smlouvy delegují pravomoc rozhodnout svůj spor z obecného soudu na rozhodce.

Rozhodčí řízení je nutno odlišit od rozhodování státních orgánů, neboť představuje mimořádný způsob rozhodování sporů, jak vnitrostátních, tak mezinárodních, vedle řízení soudního.³⁰

Základní předpoklady k možnosti rozhodnout spor v rámci rozhodčího řízení jsou dva – vnitrostátní norma státu umožňující spor rozhodnout v řízení před rozhodci (tzv. arbitrabilita) a platná rozhodčí smlouva mezi stranami.

Prof. Bělohlávek rozhodčí řízení definuje³¹ jako „*prostředek, v jehož rámci je rozhodování o zájmech jedné nebo více osob svěřeno jedné jiné nebo více jiným osobám – rozhodcům -, které odvozují svou pravomoc od dohody stran, nikoli od orgánů státu.*“ Prof. Růžička ve své definici klade důraz na odvození rozhodovací autority od státu a vymezuje mezinárodní obchodní arbitráž následovně „*Řízení k projednání a rozhodnutí občanskoprávních sporů, k němuž strany přistupují na základě společné dohody a které se uskutečňuje před zvláštními dočasnými tribunály, jimž stát propůjčil jurisdikční moc*“.³²

Prvky definující rozhodčí řízení jsou³³:

- (i) vyloučení soudní pravomoci obecných soudů ve prospěch rozhodců,
- (ii) nezávislost a nestrannost rozhodců,

³⁰ RŮŽIČKA, K., K otázce právní povahy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, 2003, č. 5, s. 32

³¹ BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 8

³² RŮŽIČKA, K., Mezinárodní obchodní arbitráž. Praha: Prospektrum, 1997, s. 16

³³ BĚLOHLÁVEK A. J. Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 185-186

(iii) pravomoc rozhodců vydat konečné rozhodnutí ve věci (rozhodčí nález), které je nadáno vykonatelností

Rozhodčí řízení vzniká na základě soukromoprávního úkonu stran a je založeno na smluvní autonomii, nicméně nenachází se v právním vakuu a je upraveno mezinárodními normami a vnitrostátními předpisy jednotlivých zemí. Předpisy upravující vnitrostátní rozhodčí řízení jsou označovány jako *lex arbitri*. Jedná se o soubor pravidel a předpisů, které upravují právní postavení rozhodčího řízení vůči státní moci a které vymezují, v jakém rozsahu se strany mohou dohodnout na vyřešení sporu prostřednictvím rozhodčího řízení.³⁴ Zvláštním zákonem upravujícím rozhodčí řízení v České republice je ZRŘ. Zákon, stejně jako většina zahraničních zákonných předpisů upravující rozhodčí řízení, nijak nerozlišuje mezi vnitrostátním a mezinárodním rozhodčím řízením.

Za mezinárodní rozhodčí řízení je považováno takové řízení, v němž se vyskytne mezinárodní prvek vzešlý z mezinárodního obchodního styku.³⁵ Mezinárodní prvek v obchodním styku může být dán (i) účastníky řízení nebo subjektem právního vztahu (rozdílná státní příslušnost, pobyt, sídlo...), (ii) předmětem právního vztahu (místo uzavření smlouvy v zahraničí, věci nebo jiná majetková práva se nacházejí v cizině) nebo (iii) jinou skutečností prokazující vztah k jinému právnímu řádu.³⁶

3.2 Právní povaha rozhodčího řízení

Literatura rozeznává několik teorií definujících právní základy a podstatu rozhodčího řízení, postupně se ustanovily tyto 4 základní teorie: a) smluvní, b) jurisdikční, c) smíšená a d) autonomní.

³⁴ BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 9

³⁵ RŮŽIČKA, K., Mezinárodní obchodní arbitráž. Praha: Prospektrum, 1997, s. 16

³⁶ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 48

Právní teorie analyzuje zejména první dvě zmíněné teorie, neboť právě ony jsou základním výchozím rámcem rozhodčího řízení.³⁷ Je třeba podotknout, že žádná z doktrín se do právních úprav nepromítá v ryzí podobě, právní řády obsahují prvky jak smluvní, tak i jurisdikční teorie.

Smluvní teorie³⁸ je založena na myšlence, že základem přípustnosti rozhodčího řízení je výlučně rozhodčí smlouva. Zdůrazňuje smluvní volnost a autonomii stran v úpravě právních vztahů mezi nimi vznikajících, minimalizován je vliv národního a jeho funkce je spatřována spíše ve vyplňování mezer v rozhodčí smlouvě.³⁹ Smluvní teorie upřednostňuje aspekt dobrovolného uzavření rozhodčí smlouvy a závazek stran rozhodčí nález respektovat. Pokud nedojde k dobrovolnému plnění rozhodčího nálezu, je na něj nahlíženo jako na jakékoliv jiné smluvní ujednání mezi stranami, k jehož plnění může být strana donucena soudem. Samotná smluvní teorie se člení na klasickou a moderní. Zatímco klasická část považuje rozhodce za zástupce stran hledající obsah dohody mezi stranami v rozhodčí smlouvě a v důsledku toho je i na rozhodčí nález nahlíženo jako na smlouvu, moderní se s tímto neztotožňuje, avšak stále považuje za základ rozhodčího řízení smluvní ujednání stran.

Jurisdikční teorie naopak vychází z předpokladu, že rozhodce svou pravomoc a autoritu odvozuje od právního řádu účinného na daném území a nikoliv tedy od vůle stran. Do popředí vystupuje role státu jako garanta rozhodovací činnosti na určitém teritoriu, který prostřednictvím zákonů a státních soudů reguluje rozhodčí řízení v rámci své jurisdikce. Rozhodčí řízení je považováno za řízení sporné a funkce rozhodce spočívá v nalézání práva a následném vydání pro strany závazného rozhodnutí.

Smíšená teorie v sobě obsahuje znaky obou teorií výše uvedených, je založena na spolupůsobení smluvní autonomie a státní autority. Předpokládá vůli stran delegovat pravomoc rozhodnout spor na rozhodce a zároveň i uznání

³⁷ LISSE, L.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem. Praha: Linde, a. s., 2012, s. 27

³⁸ Zastávaná Ústavním soudem ČR, např. usnesení sp.zn II.ÚS 3059/08 „Rozhodce (rozhodčí soud) nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tak není delegována svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“

³⁹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 55

rozhodčího řízení ze strany státní moci, která přiznává rozhodčímu nálezu účinky soudního rozhodnutí. Rozhodcem je osoba oprávněná spor projednat a rozhodnout na základě soukromoprávního ujednání stran, následným nalézáním práva vydává pro strany závazné a vykonatelné rozhodnutí.

Autonomní teorie odmítá všechny předchozí teorie a chápe rozhodčí řízení jako řízení *sui generis*.⁴⁰ Považuje rozhodčí řízení za naprosto autonomní bez jakýchkoliv vazeb na státní instituce.

Teoretické koncepce podstaty rozhodčího řízení a snaha definovat povahu rozhodčího řízení jednou z výše uvedených teorií nemají pouze akademický přínos, nýbrž představují i praktický dopad na fungování rozhodčí činnosti. Teorie se zabývají otázkou, v jaké relaci se nachází rozhodčím řízení a státní moc. Přikloněním se k jedné z doktrín dochází k určení toho, zda je charakter rozhodčího řízení soukromoprávní či veřejnoprávní.

3.3 Výhody rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení, jako alternativní způsob řešení sporů oproti řízení soudnímu, je z hlediska výhod a nevýhod porovnáváno právě s řízením probíhajícím před soudy obecnými. Výhody a nevýhody rozhodčího řízení jsou v odborných kruzích předmětem neustálých diskuzí. Přínos mezinárodního rozhodčího řízení je tak potvrzován zejména obchodníky na celém světě, kteří preferují svěřit rozhodnutí svého sporu vybraným rozhodcům na místo rozhodnutí státního soudu.

Výhoda oproti soudnímu řízení je dána zejména tím, že strany se mohou sami na základě soukromoprávního ujednání rozhodnout, zda se rozhodčímu řízení podrobí a případně si ho upravit tak, aby vyhovovalo jejich potřebám.

Vzhledem k tomu, že každý případ je specifický, jednoznačnou výhodou, kterou nemůže poskytnout žádný soud na světě, je možnost vybrat si svého nezávislého rozhodce, který budou oprávněn rozhodnout konkrétní záležitost. Ačkoliv v posledních letech dochází ke stále větší specializaci soudců a vznikají i specializované senáty, není v silách státu poskytnout v určitých oblastech takovou

⁴⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J., *Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář. I.* Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 193

odbornost a specializaci, jakou mohou nabídnout zkušenosti a v dané oblasti vzdělání rozhodci. Výhoda této volby je dále znásobena u sporů, jejichž předmětem nejsou v první řadě otázky právní, ale otázky týkající se jiných oborů, u nichž je zapotřebí určitých profesních znalostí (farmaceutický průmysl, stavebnictví, námořní doprava aj.).

Rozhodcem se tak může stát kdokoliv na kom se strany vzájemně shodnou, obvykle osoba s patřičnou erudicí a zkušenostmi v daném oboru, jež jsou zárukou kvalitního rozhodnutí. Pokud mezi stranami nedojde ke shodě na konkrétních rozhodcích, může být vydání rozhodnutí svěřeno jedné ze stálých rozhodčích institucí, které fungují po celém světě a těší se vynikající prestiží.

Další výhodou je to, že celé řízení může proběhnout pouze písemně a rozhodčí nález může být vydán pouze na základě předložených důkazů, bez toho aniž by se účastníci řízení museli účastnit slyšení před rozhodcem, což vede ke zrychlení rozhodčího řízení.⁴¹ Celé rozhodčí řízení je v zásadě provázeno určitou procedurální volností a nesvázaností procesními předpisy, zejména pak v kontrastu s řízením vedeným před obecným soudem, projevující se neformální komunikací s dotčenými osobami. To se projevuje i v rozhodnutí rozhodců, kteří mají větší prostor k vydání rozhodnutí zohledňující všechna specifika daného případu.

V dané souvislosti prof. Rozehnalová⁴² zmiňuje možnost strany nechat se zastupovat svým vlastním advokátem, tedy advokátem ze státu jejího sídla nebo podnikání. Tato možnost je dána jak z pohledu právního, jelikož právní řády upravující rozhodčí řízení nemají na rozdíl od těch upravujících řízení před obecnými soudy zpravidla žádná omezení, tak i praktického, neboť tato procesní pravidla jsou jednoduchá a není zapotřebí využít služeb místních advokátů.

Pokud ke slyšení před rozhodcem dojde, zejména v mezinárodním sporu je nezpochybnitelným přínosem možnost určit si místo, kde se bude rozhodčí řízení odehrávat. Strany se na místě mohou dohodnout, pokud tak neučiní, místo konání rozhodčího řízení bude určeno rozhodci na základě okolností případu včetně vhodnosti pro strany. Pokud není stranami určeno jinak, mohou se rozhodci sejít i na

⁴¹ Srov. Vzorový zákon UNCITRAL čl. 24 „S výhradou jakékoli opačné dohody stran rozhoduje rozhodčí senát o tom, zda budou konána ústní jednání pro předložení důkazů či k přednesu verbálních podání, nebo zda má být řízení vedeno na základě dokumentů a jiných materiálů“

⁴² ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 60

jakémkoli jiném vhodném místě za účelem porady, výslechu svědků nebo znalců, za účelem prohlídky zboží, jiného majetku nebo dokumentů.⁴³

S tím souvisí i možnost volby rozhodného práva a procesních předpisů, podle kterých se bude spor rozhodovat. Taková volba je velmi důležitá, neboť znalost práva je zcela zásadní a významná pro úspěch ve sporu. Velkou roli zde hraje i právní kultura a ovlivnění tradicemi v různých částech světa, kdy se už tak značné rozdíly v jednotlivých právních úpravách ještě zvětšují. V Evropě můžeme pozorovat rozdíly mezi kontinentálním pojetím práva a pojetím práva angloamerickým. Rozhodčí řízení na britských ostrovech se podstatně liší od toho kontinentálního např. v počtu rozhodců (obvykle pouze jeden) nebo ve větších pravomocích a vlivu rozhodců a účastníků řízení na samotný průběh řízení.⁴⁴

Nevýhodu spočívající v neznalosti nebo složitosti procesních pravidel cizí země lze poměrně jednoduše překlenout. U řízení institucionálního si strany velmi často volí rozhodčí řády dané instituce, u řízení ad hoc si pak strany mohou zvolit některá univerzální pravidla, například Rozhodčí pravidla UNICTRAL, přičemž spor je následně veden podle těchto pravidel s případnými změnami, které si strany ujednají. Tímto způsobem lze docílit rovných podmínek pro obě strany sporu a vyhnout se tak aplikaci neznámých procesních norem.

Znakem rozhodčího řízení je jeho jednoinstančnost. Za jednu z hlavních předností oproti řízení soudnímu bývá považována rychlost s jakou je pravomocné rozhodnutí vydáno⁴⁵ a není tedy zpravidla důvod k tomu, aby si strany ve smlouvě stanovily možnost odvolání proti rozhodčímu nálezu. K urychlenému vydání nálezu může sloužit i tzv. zrychlené rozhodčí řízení. Jak již sám název napovídá, jedná se o urychlené řízení spočívající v zkrácení procesních lhůt, které za určitý poplatek nabízejí některé rozhodčí instituce.

Po vydání závazného rozhodčího nálezu vyvstává otázka jeho vymahatelnosti. Ta se může v mezinárodním měřítku stát do značné míry

⁴³ Vzorový zákon UNICTRAL čl. 20

⁴⁴ BERNSTEIN, R., TACKABERRY, J., MARRIOTT, A. L. Handbook of arbitration practice, Sweet & Maxwell, 1993, s. 76 „Strany mají možnost využít pravomoc jinak svěřenou soudům a předvolávat svědky. Rozhodce může jako důkaz vyžadovat čestné prohlášení nebo brát svědky pod přísahu. X Nikdo nesmí být nucen k účasti na řízení nebo k podání svědeckví. Rozhodce nemá pravomoc požadovat svědeckví pod přísahou nebo čestným prohlášením.“

⁴⁵ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 35 „Zatímco ustanovení článku 23 řádu ICC z roku 1955 předpokládalo dobu vydání nálezu 60 dní, dnes je průměrná doba získání pravomocného rozhodnutí 12-24 měsíců.“

problematickou. Na rozdíl od soudních rozhodnutí je však vymahatelnost rozhodčích nálezů zaručena Newyorskou úmluvou.

Jako diskutabilní se jeví obecně prezentovaná menší finanční nákladnost oproti klasickému soudnímu řízení. Celkové náklady na mezinárodní rozhodčí řízení závisí na několika faktorech a ve většině případů se dnes už moc neliší. Někdy naopak může dojít i k situaci, že jsou vyšší (zejména náklady za poplatky) než ty vynaložené na řízení soudní. Náklady za spor se mohou lišit například podle toho, zda se jedná o řízení ad hoc nebo o řízení u stálého rozhodčího soudu, případně kolik rozhodců je povoláno spor rozhodnout.⁴⁶ Jak již bylo řečeno, ekonomickou výhodu tak lze spatřovat spíše v jednoinstančnosti řízení a s tím související další nenavyšování výdajů za odvolání a prodlužování vedení sporu.

3.4 Nevýhody rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení se opírá o svobodnou vůli stran podřídit rozhodování nastalého nebo budoucího sporu subjektu, kterým není státní soud. To s sebou přináší řadu výše popsaných výhod, avšak ty do určité míry presumují součinnost stran a jejich zájem na vydání konečného nálezu. Nevýhody rozhodčího řízení tak do jisté míry kopírují jeho potencionální výhody.

Oproti řízení soudnímu, které je provozováno z veřejných prostředků a k realizaci řízení postačí zaplacení soudního poplatku, veškeré poplatky za vedení rozhodčího řízení hradí strany sami. Do těchto nákladů se započítávají jak odměny rozhodcům, tak i náklady na sekretariát a veškeré administrativní výdaje s řízením spojené. Pokud řízení probíhá u rozhodčí instituce, platí se poplatky stanovené danou institucí. I mezi stálými rozhodčími soudy jsou následně rozdíly v poplatcích za uskutečnění řízení.⁴⁷ Počáteční náklady jsou obvykle vyšší než náklady za soudní řízení a to může v určitých případech od užití rozhodčího řízení odradit.

Řízení odehrávající se před některou z rozhodčích institucí může být značně ovlivněno a zpomaleno výběrem rozhodčího tribunálu. Od podání návrhu na zahájení

⁴⁶ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 59-60

⁴⁷ Poplatky za spor v hodnotě 100 000 \$ jsou u Rozhodčího soudu při Hospodářské a Agrární komoře České republiky ve výši necelých 12 000 \$, spor v té samé hodnotě u Mezinárodního rozhodčího soudu v Paříži přesahuje 15 000 \$.

řízení a ustanovením rozhodců zmocněných k vydání rozhodnutí tak uplyne velmi dlouhá doba. Problémem může být i pracovní zaneprázdněnost zvolených rozhodců, obzvláště v případech kdy mají i jiné pracovní závazky, například jako konzultanti nebo vysokoškolští profesori.⁴⁸

Volnost v rozhodování rozhodců, neveřejnost a důvěrnost rozhodčího řízení s sebou přináší absenci jakékoliv závazné judikatury, kterou by se rozhodci měli ve svém rozhodování řídit. Každý případ je samostatný a nevztahují se na něj žádná předešlá rozhodnutí vydaná v podobné věci. Rozhodce se takovým rozhodnutím (pokud jsou zveřejněna) může inspirovat nebo ho použít jako podklad pro své rozhodnutí, ale nemá žádnou povinnost tak učinit. To může vést k často velmi překvapivým rozhodnutím, proti kterým navíc není přípustný žádný odvolací prostředek a to ani v případě, že se jedná o rozhodnutí neodborné, rozhodnutí u kterého byl špatně zjištěn skutkový stav nebo došlo k nesprávné aplikaci právních norem nebo důkazů.

Jak již bylo zdůrazněno, rozhodčí řízení je velkou měrou ovlivněno chováním stran sporu a jejich ochotou spolupracovat. Negativně se tento aspekt v řízení projeví zejména tehdy, kdy jedna ze smluvních stran má zájem na protahování řízení. To se může projevit jak napadáním platnosti rozhodčí smlouvy, tak i například vyhýbáním se řízení.⁴⁹

V poslední řadě je pak třeba zmínit riziko možné zaujatosti nebo dokonce korupčního jednání rozhodce. S touto stinnou stránkou rozhodčího řízení se lze téměř výhradně setkat pouze u řízení ad hoc, jelikož stálé rozhodčí instituce velmi pečlivě dbají na odbornost a nestrannost rozhodců, a zejména pak u rozhodování na základě zásad spravedlnosti (equity). Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že spory bývají rozhodovány na základě pravidel equity zcela výjimečně.

Pokusy o uplácení se ovšem netýkají samotného vydání rozhodčího nálezu, je možné se s nimi setkat i ve fázi uznávání a vynucení rozhodčího nálezu.⁵⁰

⁴⁸ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 36

⁴⁹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 63

⁵⁰ Bližší se tomuto tématu věnuje zahraniční literatura, například KRÖLL, S., International arbitration and international commercial law, Wolters Kluwer, 2011, Kapitola 26, Corruption in International Arbitration

3.5 Alternativní řešení sporů

V této části bude stranou ponechána polemika ohledně toho, zda alternativní řešení sporů zahrnuje i rozhodčí řízení či nikoliv, a to zejména z toho důvodu, že praktický dopad doktrinálního rozdělení je nulový. Rozhodčí řízení a ADR mají některé rysy společné, ale obsahují i prvky které je navzájem odlišují.

Ačkoliv ADR, stejně jako rozhodčí řízení, poskytuje stranám možnost mimosoudního urovnání sporu a je založeno na dobrovolnosti stran se tomuto způsobu řízení podrobit, ukončení vyjednávání v rámci ADR neposkytuje stranám oproti řízení rozhodčímu vynutitelné rozhodnutí. Výsledkem metod ADR je vzájemná dohoda stran představující oboustranně přínosné řešení nastalého problému. Z tohoto důvodu není použití tohoto způsobu řešení sporu vždy žádoucí a je využíváno zejména v obchodních vztazích vyznačujících se dlouhodobou spoluprací, neboť u těchto kontraktů je nekonfliktní vyřešení sporu jedinou možností, jak ani u jedné ze stran nedojde k újmě. Hojnost využívání forem ADR se v jednotlivých zemích liší, obecně jsou pak země z Evropy považovány za konzervativnější a méně přístupné k využívání těchto technik.⁵¹ To ostatně platí nejenom pro ADR, ale i pro rozhodčí řízení. Pro ilustraci lze uvést příklad Itálie, kde lze bohužel konstatovat, že i přes vysoký počet sporných řízení, které se každý rok vedou před italskými soudy, je zájem o rozhodčí řízení minimální. Ačkoliv statistický průzkum⁵² ukázal, že v roce 2007 měly italské soudy více jak 5 000 000 nevyřízených civilních sporů, počet zahájených rozhodčích řízení nepřevyšuje 1 000 řízení za rok.⁵³ Příčiny pak lze najít zejména v negativním obrazu rozhodčího řízení a vysokých finančních nákladech s řízením souvisejících.

Mezi nejvyužívanější formy ADR patří mediace, jež zahrnuje proces, ve kterém se na stranách nezávislá osoba snaží přimět strany k smírnému urovnání jejich sporu tak, aby strany mohli pokračovat v navázaném profesním vztahu ve vzájemné spokojenosti. Počet osob zastávajících funkci mediátora není nijak

⁵¹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 23

⁵² WEIGAND, B., Practitioner's handbook on international commercial arbitration, Oxford University Press, 2. vyd., 2009, s. 546

⁵³ http://www.camera-arbitrale.it/Documenti/arbitration-stat_2007-2012_it.pdf Milánská rozhodčí komora obdržela v letech 2007-2012 celkem 767 žádostí o zahájení řízení. Počet vydaných rozhodčích nálezů byl 314, zbylé spory byly urovnány ještě před rozhodnutím nebo zastaveny z důvodu nezaplacení poplatku za zahájení řízení.

omezený a může jich tak být i více.⁵⁴ V českém právním řádu je mediace na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES upravena zvláštním zákonem. Zákon⁵⁵ pojmem mediace rozumí „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“.

K dalším metodám ADR patří *mini-trial* (simulované soudní řízení, jehož výsledek ovšem není závazný), *expertiza* (urovnání sporu ve spolupráci s nezávislým znalcem, využíváno je zejména tam, kde je předmět sporu technického rázu), *med-arb* (kombinace mediace a rozhodčího řízení, nezávislá osoba vystupuje v první části řízení jako mediátor, pokud není spor v této fázi urovnán, stává se z mediátora rozhodce oprávněn spor autoritativně rozhodnout).

IV. Druhy rozhodčího řízení

Základní rozdělení rozhodčího řízení, které vyplývá již z rozhodčí smlouvy, je rozdělení na řízení vedené před stálou rozhodčí institucí a na řízení ad hoc. Oba dva typy rozhodčího řízení obsahují určité pozitivní i negativní aspekty, proto rozhodování o tom, jaký typ zvolit, bude vždy záviset na konkrétní situaci.

4.1 Rozhodčí řízení ad hoc

Rozhodčí řízení ad hoc je označováno také jako původní, originární, neboť právě z něho se vyvinulo rozhodčí řízení institucionální.

V řízení ad hoc není spor rozhodován před rozhodčím soudem či stálou institucí, je vedeno před rozhodčím senátem či rozhodcem ustaveným pouze pro konkrétní případ (odtud označení ad hoc).⁵⁶ Rozhodčí řízení v tomto případě tedy spočívá v dohodě stran na tom, který rozhodce (rozhodci) bude oprávněn jejich spor rozhodnout. Oproti řízení institucionálnímu zde funkce rozhodce vzniká za účelem

⁵⁴ COE, J., *International commercial arbitration: American principles and practice in a global context*, Transnational Publishers, 1997, s. 35

⁵⁵ Zákon č. 202/2012 Sb. zákon o mediaci

⁵⁶ KLEIN, B., DOLEČEK, M., *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 19

rozhodnutí konkrétního sporu mezi konkrétními stranami a končí spolu s vydáním rozhodčího nálezu.

Výhoda rozhodčího řízení ad hoc spočívá v maximální možné disponibilitě s průběhem řízení. Při výběru a rozhodování o volbě rozhodce mají strany naprostou volnost a jsou vázány pouze právními normami účinnými v místě konání rozhodčího řízení a případně také ustanoveními rozhodčí smlouvy.

Stejně tak si strany mohou zvolit i procesní pravidla, která budou aplikována na rozhodčí řízení. I když připadá v úvahu volba jakýchkoliv pravidel, obvykle si strany volí pravidla vytvořená právě pro tento typ řízení – Rozhodčí pravidla UNCITRAL. Důvodem je v první řadě jejich vysoká kvalita a pak také univerzálnost procesních pravidel v nich obsažených. Zástupci stran se s nimi většinou ve své praxi již setkali a nemusí se tak seznamovat s pro ně novou právní úpravou.

Mimo celkové flexibility nabízí rozhodčí řízení ad hoc i menší finanční náklady, neboť strany zde neplatí poplatky stálému rozhodčímu soudu. Tvzení, že rozhodčí řízení ad hoc není tak ekonomicky náročné nemusí platit za všech okolností, nicméně odměna rozhodce a případné administrativní poplatky jsou obvykle menší než u řízení institucionálního.

Větší míra volnosti stran s sebou ale na druhé straně přináší i větší nároky kladené na obě strany sporu. Rozhodčí smlouva musí být v případě řízení ad hoc sepsána s vysokými nároky na preciznost tak, aby veškeré náležitosti ve smlouvě uvedené byly jasně specifikovány a nezavdávaly příčinu k případným pochybnostem. Nesrovnalosti ve smlouvě týkající se místa konání rozhodčího řízení, osob rozhodců nebo jednacích jazyka mohou způsobit značné průtahy v řízení. Řízení tohoto typu je tak doporučováno spíše stranám majícím s rozhodčím řízením bohaté zkušenosti nebo pro silné obchodní společnosti s kvalitním právním zázemím.

4.1.1 UNCITRAL

Jak již bylo zmíněno výše, strany se většinou v řízení ad hoc nezatěžují vymýšlením a sestavováním vlastních procesních pravidel, jako závazná pravidla si obvykle stanoví rozhodčí pravidla UNCITRAL. Počátky vytvoření těchto pravidel sahají až do poloviny 20. století, kdy došlo k zintenzivnění snahy o unifikaci

mezinárodních obchodních pravidel. Za tímto účelem byla v roce 1966 založena Komise OSN, která od svého počátku napomáhá k odstraňování nesnází plynoucích z mezinárodního obchodu. Činnost komise je zaměřena především na podporu a rozvoj světového obchodu, a to prostřednictvím vytvářením mezinárodních úmluv, vzorových zákonů a unifikací právních předpisů v rámci mezinárodního obchodu.

Počet členů byl z původních 29 států postupně rozšiřován, naposledy v roce 2012 a v současné době je členem UNCITRAL 60 států. Vždy jednou za rok se koná plenární zasedání, na kterém se rozhoduje o veškeré činnosti komise. Zprávu o své činnosti Komise každoročně předkládá Valnému shromáždění OSN. Pracovní skupiny UNCITRAL, složené z expertů jmenovaných jednotlivými státy, se obvykle scházejí 2x ročně, střídavě v New Yorku a ve Vídni. Hlavní oblasti, na které je v současnosti zaměřena pozornost jsou: veřejné zakázky, rozhodčí řízení, dopravní právo, elektronický obchod, úpadkové právo a zajišťovací instrumenty.

Činnost Komise je dále zajišťována sekretariátem, jenž je tvořen stálými pracovníky, v jejichž čele stojí generální tajemník. Mezi hlavní úkoly sekretariátu patří kromě funkce administrativní a koordinační shromažďování informací o vnitrostátních úpravách obchodního práva členských států, navrhování koncepcí práce Komise a pořádání odborných školení v oblasti mezinárodního obchodního práva.

Jedním z největších dosavadních legislativních počinů Komise bylo vydání rozhodčích pravidel upravujících rozhodčí řízení. Rozhodčí pravidla UNCITRAL vytvořená v roce 1976 jsou prvním rozhodčím řádem, který se ujímá ad hoc rozhodčích řízení a tím vystupuje proti monopolu institucionálních rozhodčích institucí. Pravidla jsou vytvořena s cílem harmonizovat a sjednotit rozhodčí řízení v různých státech.⁵⁷ Primárně jsou pravidla určena pro rozhodčí řízení ad hoc, nelze však vyloučit jejich užití i před stálými rozhodčími institucemi. V tomto ohledu se však přikláním k profesoru Ružičkovi⁵⁸, neboť aplikace Rozhodčích pravidel

⁵⁷ ONDŘEJ, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 433-434

⁵⁸ RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 175 „Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem by mělo probíhat podle jeho Řádů a Rozhodčí pravidla UNCITRAL by měla být používána v rozhodčím řízení ad hoc. Jejich použití v rozhodčím řízení před Rozhodčím soudem nemůže stranám přinést žádné výhody, spíše může rozhodčí proces zkomplikovat a prodloužit dobu konání rozhodčího řízení.“

UNCITRAL na řízení u rozhodčího soudu by průběh rozhodování sporu pravděpodobně velmi zkomplikovala. K zvolení vlastních pravidel ani není žádný důvod s ohledem na dostatečnou kvalitu rozhodčích řádů jednotlivých soudů, které jsou navíc vytvořeny právě s ohledem na rozhodčí proces konkrétních soudů.

Od Rozhodčích pravidel UNCITRAL určených pro strany sporu je třeba odlišit Vzorový zákon UNCITRAL, který je určen zejména jako vzor pro vytvoření vnitrostátní právní úpravy rozhodčího řízení. Vzorový zákon UNCITRAL se díky svému kvalitnímu zpracování stal předlohou pro mnoho právních řádů, kterou se státy nechaly inspirovat při vytváření právních předpisů upravujících rozhodčí řízení. Nicméně k přebírání a implementování jednotlivých ustanovení z Vzorového zákona do národních řádů dochází rozdílně a míra provádění pravidel do vnitrostátního zákonodárství se v národních úpravách liší.

4.2 Rozhodčí řízení institucionální

Rozhodčí řízení institucionální je typem novějším, avšak naprosto rovnocenným a dnes využívanějším⁵⁹ než rozhodčí řízení ad hoc. V této souvislosti prof. Rozehnalová⁶⁰ zmiňuje, *“...v době tvorby nejvýznamnější mezinárodní úmluvy z oblasti mezinárodního rozhodčího řízení – Newyorské úmluvy – bylo považováno řízení v institucionalizované podobě spíše za výjimku. Dnes se situace výrazně změnila právě ve prospěch institucí stálých“*. Spolu se vzrůstajícím počtem mezinárodních rozhodčích řízení dochází úměrně ke zvyšování počtu stálých rozhodčích institucí.⁶¹ Stálé rozhodčí soudy často realizují svoji činnost ve spolupráci s jinou významnou institucí.⁶²

⁵⁹ V moderní literatuře převládá názor, že rozhodčí řízení institucionální poskytuje oproti rozhodčímu řízení ad hoc řadu výhod. Srov. RŮŽIČKA, K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 29 nebo GARY B. BORN, *International Arbitration, Cases and Materials*, Wolters Kluwer, 2011, s. 67

⁶⁰ ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 66

⁶¹ MOSES, M., L., *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, Cambridge University Press, 2. vyd., 2012, s. 10 „*V letech 1993-2003 byl zaznamenán významný nárůst mezinárodních případů řešených před stálými rozhodčími soudy. Tento jev je možné pozorovat zejména u amerických institucí, kde se objev mezinárodních případů v uvedeném období ztrojnásobil.*“

⁶² Mezinárodní rozhodčí soud v Paříži působí při Mezinárodní obchodní komoře, Milánská rozhodčí komora při Obchodní komoře v Miláně atd.

Rozhodčí řízení institucionální je projednáváno před stálou rozhodčí institucí, mající svůj vlastní rozhodčí řád. Rozhodčí řády stálých rozhodčích institucí jsou obecně velmi kvalitní a poskytují záruku kvalitního procesního řízení. Řády upravují celé řízení před rozhodčím soudem a zahrnují jmenování rozhodců, jejich pravomoc, lhůty apod. Strany proto při volbě nemusí těžkopádně implementovat do smlouvy jednotlivá procesní ustanovení, ale stačí pouze odkázat na rozhodčí soud, který bude oprávněn spor urovnat.

Další výhodou je administrativní aparát rozhodčího soudu s kvalifikovaným personálem, poskytující kvalitní zázemí a hladký průběh rozhodčího řízení. Veškeré administrativní záležitosti jsou vyřizovány sekretariátem soudu, odpadají tak komplikace v podobě zasílání dokumentů, jejich překladů nebo zajišťování prostor pro rozhodčí činnost. Strany i samotní rozhodci se můžou plně soustředit na urovnání sporu.

Nevýhodou tohoto typu řízení, zajišťující větší stupeň právní jistoty a konzistenci v rozhodování, je finanční nákladnost vedení sporu. Strany neplatí odměnu přímo rozhodci tak jako u řízení ad hoc, ale hradí náklady řízení dle pravidel stálého rozhodčího soudu. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, poplatky stálých rozhodčích soudů se od sebe značně liší.

4.2.1 Mezinárodní rozhodčí soud v Paříži

Mezinárodní rozhodčí soud se sídlem v Paříži byl založen v roce 1923 a v současné době patří k nejvyhledávanějším rozhodčím soudům pro mezinárodní obchodní transakce.⁶³ Rozhodčí soud v Paříži se díky svému kvalitnímu obsazení a výborné pověsti stal vzorem pro mnoho jiných stálých rozhodčích institucí po celém světě. Pro strany představuje autoritu zajišťující bezproblémový průběh řízení a kvalitní rozhodnutí, proti sjednání pravomoci u tohoto rozhodčího soudu tedy nemají výhrad a akceptují jej. Pro obchodní partnery pocházející z USA je to často jediný rozhodčí soud nacházející se mimo Spojené státy americké, který jsou schopni jako rozhodčí instituci akceptovat a podrobit se tak jeho pravomoci.⁶⁴

⁶³ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 154

⁶⁴ BĚLOHLÁVEK, A. et al: *Rozhodčí řízení v USA*. Daňová a hospodářská kartotéka, č. 1 a 2, 1995

Rozhodčí soud je složen z renomovaných světových rozhodců a odborně obsazeného sekretariátu. Soud však není soudem v pravém slova smyslu, jeho úloha nespočívá přímo v rozhodování sporů, nýbrž v dohlížení nad celým rozhodčím procesem. Jeho dozorní funkce se projevuje i v kontrole rozhodčích nálezů vydávaných rozhodci, při které je rozhodčí nález před doručením do dispoziční sféry stran soudem překontrolován.⁶⁵ Sekretariát rozhodčího soudu je rozdělen do 8 skupin zabývajících se nápadem právních sporů, přičemž každá z nich má na starosti určitý územní region nebo jazykovou oblast. Sedm z nich je umístěno v Paříži, osmá má sídlo v Hong Kongu. I přesto, že oficiálním pracovním jazykem rozhodčího soudu je angličtina a francouzština, jsou pracovníci sekretariátu, s ohledem na vzrůstající počet sporů adresovaných soudu ze všech možných částí světa, schopni vyřizovat agendu v celkem 25 jazycích.

4.2.2 Mezinárodní rozhodčí soud v Londýně

LCIA byl založen v roce 1892 v Londýně a jeho původní název zněl Londýnská arbitrážní komora, následně byl poté v roce 1903 přejmenován na Londýnský arbitrážní soud. Současný název soud získal až v roce 1981, tím byla zdůrazněna jeho úloha jako soudu s mezinárodním přesahem. V době slavnostního otevření o něm britský časopis *Law Quarterly Review* napsal, „*Tato Komora má veškeré přednosti, které právu jinak chybí. Poskytuje výkonnost ve chvílích, kdy právo je zdlouhavé, ekonomickou dostupnost když právo je nákladné, jednoduchost když právo je příliš složité a přátelské urovnání sporů v situacích, kdy právo vyvolává další pře.*“⁶⁶

Stejně jako mezinárodní rozhodčí soud v Paříži, i funkce londýnského rozhodčího soudu spočívá spíše v odpovědnosti za průběh rozhodčího řízení. Soud, tvořen 35 členy, tak má na starosti zejména zajištění kvality a organizaci řízení která jsou mu delegována. V současné době patří tato instituce k jednomu z nejstarších, největších a nejvyhledávanějších mezinárodních rozhodčích soudů. Rozhodčí řízení

⁶⁵ MOSES, M., L., *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, Cambridge University Press, 2. vyd., 2012, s. 11

⁶⁶ REDFERN and HUNTER, *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, 4. vyd., Sweet & Maxwell, 2004, s. 5

upravuje rozhodčí řád soudu⁶⁷, který bývá stranami často využíván i k řízení ad hoc. Mimo rozhodčího řízení poskytuje rozhodčí soud služby i v oblasti ADR, konkrétně mediačního řízení.

4.3 Rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní

Za fakultativní rozhodčí řízení je považováno řízení, které vzniká na základě platně uzavřené rozhodčí smlouvy. Strany se podpisem rozhodčí smlouvy zavazují k řešení svých sporů prostřednictvím rozhodčího řízení a dobrovolně se tak podrobují výlučné pravomoci rozhodců jejich spor rozhodnout. V praxi se lze většinou setkat právě s řízením fakultativním.

K rozhodčímu řízení obligatornímu (povinnému) dochází tehdy, může-li být rozhodčího řízení konáno bez uzavření platné rozhodčí smlouvy. Podstata rozhodčího řízení je zakotvena v mezinárodní smlouvě nebo ve vnitrostátním předpisu a k jeho zahájení není třeba smluvnímu ujednání obou stran. Ve většině případů je obligatorní rozhodčí řízení upraveno v dvoustranných smlouvách o ochraně a podpoře investic, které mezi sebou uzavírají jednotlivé státy, lze se však setkat i s obligatorním rozhodčím řízením v čistě soukromoprávních vztazích.⁶⁸

V. Arbitrabilita

Arbitrabilita patří k základním předpokladům rozhodčího řízení vůbec, neboť vymezuje okruh právních vztahů, ve kterých stát připouští čistě soukromoprávní řešení sporů. Obecně se jí rozumí určení toho, které spory mohou být podrobeny rozhodčímu řízení a které naopak spadají výlučně do pravomoci státních soudů.⁶⁹

⁶⁷ LCIA Arbitration Rules, dostupné např. zde:

http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx

⁶⁸ RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 35. „Podle islámského práva lze v rozhodčím řízení projednávat i spory mezi manžely, ne však na základě rozhodčí smlouvy, ale proto, že jsou automaticky arbitrovatelné, neboť rozhodčí řízení je v takových sporech povinné.“

⁶⁹ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 123

Profesor Bělohlávek⁷⁰ charakterizuje arbitrabilitu jako *možnost založit pravomoc rozhodců sjednáním rozhodčí smlouvy*. Jak již bylo naznačeno, možnost podrobit se pravomoci rozhodců a platně sjednat rozhodčí smlouvu není absolutní. Množina arbitrabilních vztahů je omezena zejména státním zákonodárstvím, dále samotnými stranami. V literatuře je pak řadou autorů arbitrabilita rozdělována na subjektivní a objektivní.

5.1 Arbitrabilita subjektivní

Subjektivní arbitrabilitu můžeme chápat jako přípustnost rozhodčího řízení s ohledem na strany smlouvy. Subjektivní arbitrabilita je vyjádřena osobní způsobilostí fyzických a právnických osob uzavřít rozhodčí smlouvu a podrobit se rozhodčímu řízení. Vychází z arbitrability objektivní, kdy právní řád danou otázku připouští k řešení před rozhodci, avšak poskytuje stranám možnost si v rámci autonomie vůle zúžit předmět smlouvy.⁷¹ Smluvní autonomie může být projevena pouze v souladu s kogentními normami právního řádu a nemůže nijak přesahovat zákonem vymezený rámec. Soukromoprávní povaha mezinárodního rozhodčího řízení z povahy věci vylučuje přenést pravomoc takto rozhodovat záležitosti týkající se věcí veřejných, tyto jsou v plně kompetenci národních soudů.

5.2 Arbitrabilita objektivní

Objektivní arbitrabilita je upravena jednotlivými státy a definována jako „*okruh otázek připuštěných právním řádem k řešení před rozhodci*“.⁷² Naplnění objektivní arbitrability je významné jak pro způsobilost spor projednat, tak také pro jeho vynucení v konkrétním státě, v kterém bude uznání a výkon nálezu uplatňován. Jednotlivé země se v nahlížení na předmět arbitrability liší a nejsou výjimečné situace, kdy některý právní řád považuje určitou věc za arbitrabilní a jiný nikoliv.

⁷⁰ BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 54

⁷¹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 116

⁷² ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 116

Strany by proto měli důkladně zvážit nejen arbitrabilitu v místě řízení, ale zejména i v místě výkonu. Splnění tohoto požadavku nemusí být vždy snadno realizovatelné, neboť při uzavírání rozhodčí doložky není možné vždy přesně určit, v kterých státech může následný výkon rozhodnutí probíhat a z hlediska jakých právních řádů je tedy třeba posuzovat arbitrabilitu sporu (například při exekuci na majetek povinného).

V porovnání se zahraniční právní úpravou je koncept objektivní arbitrability upraven v ZRŘ (§ 1 a 2) poměrně úzce, ačkoliv současný světový trend je opačný a směřuje k omezení podmínek vymezujících arbitrabilitu.

Zákon o rozhodčím řízení v § 2 omezuje možnost projednat věc v rozhodčím řízení třemi podmínkami – (i) musí se jednat o majetkový spor, (ii) k jeho projednání a rozhodnutí je dána pravomoc soudu a (iii) o předmětu sporu lze uzavřít smír. Ve většině zahraničních právních úprav však nalezneme pouze jednu podmínku arbitrability.

Italský občanský soudní řád⁷³ v článku 806 uvádí negativní vymezení, když stanoví, že „*Strany se mohou dohodnout, že spor mezi nimi vzešlý bude řešit jimi určený rozhodce, kromě sporů....*“ (dále jsou uvedeny spory pracovní, rodinné...). Benevolentněji než český zákoník upravuje rozhodčí řízení i článek 2059 francouzského občanského zákoníku, „*Každý může uzavřít rozhodčí smlouvu týkající se práv, se kterými může volně disponovat*“. Pouze podmínku majetkové povahy sporu uvádí článek 177 švýcarského zákona o mezinárodním právu soukromém, „*Jakékoliv spory z majetkových práv mohou být podrobeny rozhodčímu řízení*“.

V případě mezinárodního rozhodčího řízení se úzké vymezení arbitrability může jevit jako problematické, zejména s ohledem na § 36 odst. 1 ZRŘ, posuzující přípustnost rozhodčí smlouvy podle tohoto zákona. Ustanovení navazuje na Newyorskou úmluvu⁷⁴ umožňující státu odmítnout vykonání rozhodčího nálezu za předpokladu, že předmět sporu není možné podrobit rozhodčímu řízení dle vnitrostátní právní úpravy daného státu. Zbytečně vysoké nároky na splnění podmínek arbitrability tak s sebou přirozeně přináší negativa v podobě možného zamítavého stanoviska státu v případě žádosti o vykonání rozhodčího nálezu.

⁷³ Rozhodčí řízení je upraveno v člancích 806 – 831.

⁷⁴ Newyorská úmluva čl. 5 „*Uznání a výkon rozhodčího nálezu mohou být také odepřeny jestliže...předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení podle práva této země...*“

Otázku arbitrability dle českého práva tedy musí rozhodci řešit i v případě, kdy se při rozhodnutí ve věci řídí hmotným právem jiného státu. Strany samozřejmě preferují umístit rozhodčí řízení do států s široce vymezenou arbitrabilitou a zohledňují i možnou vykonatelnost a uznání nálezů v dalších státech. Značně striktní současná česká právní úprava tak příliš nepodporuje volbu České republiky jako místa konání mezinárodního rozhodčího řízení. A to nejenom z hlediska rozšířených podmínek arbitrability, ale i dalších ustanovení české právní úpravy (například bezúhonnost rozhodce, o které bude pojednáno v kapitole 8.1).

VI. Prameny mezinárodního rozhodčího řízení

Prameny práva, tedy formy obsahující platné právo, upravující mezinárodní rozhodčí řízení se dělí na mezinárodní a vnitrostátní.

V oblasti vnitrostátního řízení je situace s aplikací právních předpisů znatelně jednodušší než u rozhodčího řízení mezinárodního, neboť se aplikují pouze právní normy daného státu. Stát tak prostřednictvím svého zákonodárství průběh rozhodčího řízení plně kontroluje a není třeba řešit ani problematiku uznání a vykonatelnosti vydaného nálezu. Na mezinárodní bázi jsou pak zcela zásadní mnohostranné a dvoustranné mezinárodní úmluvy, které při úpravě mezinárodního rozhodčího řízení hrají nezastupitelnou úlohu.

Přínos mezinárodních úmluv spočívá zejména v unifikaci a sjednocování mezinárodního rozhodčího řízení pro smluvní státy. Stát ratifikující mezinárodní úmluvu se zavazuje k dodržování právních předpisů smlouvou stanovených a zároveň jednotná právní úprava pro více států odstraňuje bariéry týkající se teritoriální omezenosti vydávaných rozhodčích nálezů a přispívá tím k jejich bezproblémovému výkonu na území jiných států.

6.1 Mezinárodní právní normy

6.1.1 Newyorská úmluva

Newyorská úmluva vešla v účinnost před více jak půl stoletím⁷⁵ a dodnes představuje na mezinárodním poli zcela zásadní dokument. Tato mezinárodní dohoda je díky vysokému počtu smluvních stran celosvětově uznávána a je považována za jednu z nejkvalitnějších mezinárodních smluv upravující mezinárodní právo soukromé. Je jedním ze stěžejních důvodů proč se dnes mezinárodní rozhodčí řízení těší mezi obchodními subjekty tak vysoké oblibě. Závazek států uznávat a vynucovat platné rozhodčí nálezy poskytuje stranám právní jistotu napříč státy a fungování mezinárodního rozhodčího řízení bez Newyorské úmluvy si lze dnes představit jen stěží.

Úmluva zasahuje zejména dva základní aspekty mezinárodního rozhodčího řízení – 1) uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu a za 2) závazek soudu smluvního státu respektovat rozhodčí smlouvu.

Uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu je upraven v článku I., „*Tato úmluva se vztahuje na uznání a výkon rozhodčích nálezů... Úmluva se vztahuje také na rozhodčí nálezy, které nejsou pokládány za nálezy místní ve státě, v němž je žádáno o jejich uznání a výkon*“.

Výraz rozhodčí nálezy zahrnuje nejen nálezy vydané rozhodci ustanovenými „ad hoc“ pro každý jednotlivý případ, nýbrž i nálezy vydané stálými rozhodčími institucemi.⁷⁶

Obecná povinnost smluvního státu uznávat takové nálezy jako závazné a vynucovat je v souladu s předpisy upravující rozhodčí řízení je formulována článkem III. „*Každý smluvní stát uzná rozhodčí nálezy za závazné a povolí jeho výkon podle předpisů o řízení, je platí na území, kde je nálezy uplatňován... Pro uznání a výkon rozhodčích nálezů, na něž se vztahuje Úmluva, nebudou stanoveny podstatně tíživější podmínky nebo vyšší soudní poplatky, než jsou stanoveny pro uznání a výkon rozhodčích nálezů národních.*“ Úmluva tedy nijak neupravuje samotný průběh uznání a výkonu rozhodnutí, to je ponecháno na vnitrostátních předpisech.

⁷⁵ 7. července 1959

⁷⁶ Čl. 1 odst. 2. Ustanovení bylo do smlouvy implementováno na žádost Československa. Dostupné na: <http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/NY-conv/e-conf-26-1/10-N5812168.pdf>

Strana žádající uznání rozhodčího nálezů je povinna soudu doručit rozhodčí nález a rozhodčí doložku. Naopak strana, proti níž je žádáno uznání nálezu může namítat jeho odepření. Důvody pro odepření úmluva vymezuje článkem V.

I když název úmluvy odkazuje na uznání a vykonání rozhodčího nálezu, stejnou právní vynutitelnost poskytuje i rozhodčí smlouvě. Článek II. Úmluvy zavazuje soud smluvního státu jemu přednesený spor podrobit rozhodčímu řízení, pokud je na základě platné rozhodčí smlouvy dána pravomoc rozhodce, „*Soud smluvního státu, u něhož byla podána žaloba v záležitosti, o níž strany uzavřely dohodu ve smyslu tohoto článku, odkáže strany na rozhodčí řízení k žádosti jedné z nich, ledaže zjistí, že zmíněná dohoda je neplatná, neúčinná nebo nezpůsobilá k použití.*“

Pokud jde o samotný text úmluvy, jeho závaznost není pro všechny ratifikující státy stejná. Při schvalování úmluvy měly státy možnost uplatnit tzv. výhrady. Výhrada k mezinárodní smlouvě je námitka, kterou ratifikující stát vůči sobě vylučuje účinnost konkrétního ustanovení smlouvy.

Dvě zásadní výhrady jsou obsaženy v článku I. odst. 3. První je tzv. zásada recipacity, kdy si stát vyhrazuje právo uznávat pouze nálezy vydané na území jiného smluvního státu, „*Každý stát může...prohlásit na základě vzájemnosti, že bude používat Úmluvy jen pro uznání a výkon nálezů vydaných na území jiného Smluvního státu.*“ K této výhradě se mimo dalších států připojila i Česká republika⁷⁷. Druhou výhradou obsaženou v uvedeném článku je výhrada týkající se omezení použití úmluvy pouze na spory obchodní, „*(Stát) může také prohlásit, že bude používat Úmluvy jen na spory,...jež jsou podle vnitrostátního řádu pokládány za spory obchodní.*“

6.1.2 Odepření uznání a výkonu nálezu podle NYÚ

Newyorská úmluva poskytuje stranám v souvislosti s vydanými nálezy vysokou právní jistotu jejich závaznosti, avšak ne všechny vydané rozhodčí nálezy jsou vymahatelné. Uznatelnost a vykonatelnost nálezu patří samozřejmě k jeho

⁷⁷ Zásada vzájemnosti je upravena v § 38 ZRŘ.

základním vlastnostem, k lepší orientaci v rozdílech mezi uznáním a vykonáním uvádím definice profesora Kučery.

„Uznání rozhodnutí spočívá v tom, že se cizímu rozhodnutí přiznávají tytéž právní účinky jako rozhodnutí tuzemskému.“⁷⁸

„Výkon rozhodnutí spočívá v přinucení osoby, které je cizím rozhodnutím uložena určitá povinnost, k splnění této povinnosti, jestliže ji na základě rozhodnutí sama nesplnila, stejně jako se v takovém případě vykonává rozhodnutí českého orgánu.“⁷⁹

Závazek státu uznávat a vynucovat rozhodčí nálezy limitují důvody pro odepření uznání a výkonu, které jsou uvedeny v článku V. Úmluvy. Důvody zde uvedené jsou taxativním výčtem a nelze je tedy nijak rozšiřovat nebo měnit. Článek V. je strukturován do dvou částí. První část obsahuje situace, kdy může dojít k odepření pouze na žádost strany. Druhá část zahrnuje skutečnosti, pro které může být nález přezkoumán ex offo soudem.

Uznání a výkon nálezu mohou být na žádost strany odmítnuty, pokud strana prokáže že:

- a) strany smlouvy nebyly způsobilé k jejímu uzavření nebo zmíněná smlouva není platná dle práva, jemuž strany tuto smlouvu podřídily
- b) došlo k závažným procesním vadám řízení, v jejichž důsledku strana proti níž je nález uplatňován nemohla uplatnit své požadavky, například vyrozumění o ustanovení rozhodce
- c) nález se týká sporu, pro který nebyla uzavřena rozhodčí smlouva, od vadné části nálezu je však možné oddělit tu část, která vadou netrpí
- d) nesoulad mezi průběhem řízení nebo složením rozhodčího soudu s ujednáním stran v rozhodčí smlouvě nebo se zákonem v případě že takové ujednání chybí
- e) rozhodčí nález není pravomocný, byl zrušen nebo odložen jeho výkon

⁷⁸ KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, 7. opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň, 2009, s. 410

⁷⁹ KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, 7. opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň, 2009, s. 410

Důvody pro odepření ze strany soudu jsou následující:

- a) předmět sporu nemůže být předmětem rozhodčího řízení podle práva země kde má k uznání nebo výkonu dojít
- b) uznání nebo výkon nálezů by byl v rozporu s veřejným pořádkem této země

Úmluva nijak nestanoví povinnost států odmítnout uznání nebo výkon rozhodčího nálezů (oproti povinnosti jej uznat a vykonat za předpokladu splnění podmínek stanovených v článku IV.), pouze předkládá důvody, na základě kterých může k odmítnutí dojít. Dobrovolnost odmítnutí uznání a vykonání je dále podpořena článkem VII., který stanoví, že nadále zůstávají v platnosti mnohostranné nebo dvoustranné dohody uzavřené mezi smluvními státy o uznání a výkonu rozhodčích nálezů a svrchovanost národního zákonodárství upravující rozhodčí řízení.

6.1.3 Evropská úmluva

Za účelem podpory evropského obchodu byla dne 21. dubna 1961 v Ženevě podepsána Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži. Úmluva si klade za cíl odstranit některé překážky mezi obchodníky, s důrazem na podporu obchodu mezi východem a západem.⁸⁰ Ačkoliv název úmluvy tomu nenapovídá, smluvními stranami této úmluvy se mohou stát i země ležící mimo evropský kontinent (smlouvu ratifikovaly např. Kuba nebo Turecko). Úmluva upravuje rozhodčí smlouvy, rozhodčí řízení a rozhodčí nálezy, a to jak v řízení ad hoc tak i před stálou rozhodčí institucí. Ze strany České republiky zůstala do dnešních dnů poněkud zapomenuta, i když v mezinárodním měřítku se nově objevují úvahy o její budoucnosti.⁸¹

⁸⁰ BERNSTEIN, R., TACKABERRY, J., MARRIOTT, A. L. Handbook of arbitration practice, Sweet & Maxwell, 1993, s. 443

⁸¹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 84

6.1.4 Washingtonská úmluva

Významná mezinárodní dohoda, jejímž předmětem jsou spory z investic mezi státy a občany druhých států, a která si klade za cíl poskytnout ochranu zahraničním investorům je tzv. Washingtonská úmluva z roku 1965. Účelem dohody je právní úprava vztahů, v nichž na jedné straně vystupuje stát a na druhé osoba v daném státě investující.

Washingtonská úmluva definici investice neobsahuje a tak došlo postupně k vymezení následujících požadavků na investici: 1) délka trvání, 2) pravidelnost zisku a příjmů, 3) přijetí rizika (rizika spojená s investováním v cizí zemi), 4) vynaložení prostředku, 5) přínos pro rozvoj hostitelského státu.⁸² Jednotlivá kritéria, vzhledem k absenci jejich závaznosti, nejsou používána všemi tribunály a mohou být měněna.⁸³

Na základě úmluvy bylo zřízeno Mezinárodní středisko pro řešení sporů z investic, mající sídlo při ústředí Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj ve Washingtonu, zaměřující se na urovnávání sporů vzešlých z investic mezi smluvními stranami. Jeho pravomoc spor vyřešit vzniká na základě smluvního vztahu mezi smluvním státem a občanem jiného státu. Tím se liší od dohod o podpoře a vzájemné ochraně investic, které mezi sebou uzavírají jednotlivé státy a kterými se státy zavazují vytvářet příznivé podmínky pro uskutečňování investic. Tyto dohody se uzavírají na dobu 10 let a umožňují řešení mezinárodních sporů za situace, kdy pouze jedna strana (stát) je subjektem mezinárodního práva. V souvislosti s proklamovanou nevýhodností těchto dohod Česká republika neplánuje uzavírání nových nebo prodlužování současných dohod o podpoře a vzájemné ochraně investic.⁸⁴

6.1.5 Smlouvy o právní pomoci

Účelem těchto dvoustranných smluv je zabezpečení právní pomoci mezi soudy či jinými orgány států a k zajištění uznání a výkonu soudních a v některých případech i rozhodčích nálezů. Smlouvy poskytují doplňující úpravu zejména

⁸² Tzv. Schreuerův test

⁸³ Salini Construttori v Morocco nebo Phoenix v Česká republika

⁸⁴ Uzavírání nebo změny dvoustranných dohod o investicích mezi členským státem a třetími zeměmi upravuje nařízení EU č. 1219/2012

k Newyorské úmluvě a vzhledem k jejímu rozšíření na ni bývá ve smlouvách odkazováno.⁸⁵ Česká republika je v současnosti vázána celou řadou dvoustranných smluv o právní pomoci v oblasti trestní a civilní.⁸⁶

6.2. Vnitrostátní právní úprava

Česká republika patří ke státům s dlouholetou tradicí v oblasti úpravy rozhodčího řízení.⁸⁷ Na vrcholu hierarchického uspořádání vnitrostátních předpisů stojí ústavní zákony. Úvahy nad ústavněprávním postavením rozhodčího řízení nalezneme v literatuře⁸⁸ i v rozhodnutí obecných soudů, popřípadě nálezech soudu Ústavního. Ty v souvislosti s rozhodčím řízením upravují zejména zakotvení principu práva na spravedlivý proces a práva na zákonného soudce. V prvním případě je třeba zvážit, zda byla straně poskytnuta dostatečná možnost k uplatnění jejích procesních práv a rovněž zda se postupem rozhodčího soudu jedna ze stran nedostala vůči druhé do nerovného postavení.⁸⁹ V případě druhém Ústavní soud zdůraznil požadavek na konkretizaci a individualizaci výběru rozhodce. Jako argument pro své rozhodnutí Ústavní soud uvádí to, že rozhodčí řízení představuje určitý „odklon“ od klasického soudního řízení, proti jehož výsledku existují pouze velmi omezené prostředky soudního přezkumu. Výběr rozhodce se tedy musí uskutečnit na základě jasných a transparentních pravidel.⁹⁰

Ohledně zákonných norem již bylo řečeno, že ve většině případů státy je právní úprava rozhodčího řízení vnitrostátního i mezinárodního obsažena v jednom zákoně. Rozdíl mezi nimi je spatřován mimo jiné v důkladnější právní úpravě a větší svázanosti normami u vnitrostátního rozhodčího řízení, než je tomu u rozhodčího řízení mezinárodního.

U mezinárodního rozhodčího řízení se ustanovení zákona o rozhodčím řízení použijí pouze v případě, že mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána,

⁸⁵ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 86

⁸⁶ Dostupné zde: http://www.justice.cz/cgi-bin/sqw1250.cgi/zresortu/smlouvy/sml_04.html

⁸⁷ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 88

⁸⁸ Srov. např. KOCINA, J., POLÁČEK, B., Aktuální otázky rozhodčího řízení. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, kapitola I. Ústavněprávní prostředí arbitráže

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 4968/2012, ze dne 18.12.2012

⁹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 3779/11, ze dne 10.1.2013

nestanoví něco jiného. Pro strany účastníci se mezinárodního rozhodčího řízení je navýsost důležité vzít v úvahu i vnitrostátní předpisy států, neboť i pokud je stranami zvoleno jiné právo, nelze se jim vyhnout (*lex arbitri*). ZRŘ vychází, stejně jako naprostá většina zahraničních právních úprav, ze Vzorového zákona UNCITRAL. Právní úprava ve vztahu k zahraničí je upravena zejména v části šesté zákona – Ustanovení o poměru k cizině (§ 36 – 40).

VII. Rozhodčí smlouva

Předtím než vůbec může dojít k rozhodčímu řízení, musí dojít k platnému sjednání rozhodčí smlouvy. Rozhodčí smlouva představuje běžný závazkový vztah, na jehož základě vznikají stranám práva a povinnosti ze smlouvy vyplývající. Pro rozhodčí řízení má platná rozhodčí smlouva zásadní význam, její existence je zákonným předpokladem samotného rozhodčího řízení a vzhledem k jejímu obsahu jej v mnoha směrech přímo ovlivňuje.⁹¹ Zahraniční literatura⁹² ji označuje za základní kámen mezinárodní arbitráže. Dá se říci, že rozhodčí smlouva utváří charakter rozhodčího řízení, jelikož stranám poskytuje značnou smluvní svobodu a široký výběr možností, jak si upravit rozhodčí proces. Vymezení pojmu rozhodčí smlouvy nalezneme jak v národních předpisech, tak i v mezinárodních úmluvách.

Vzorový zákon UNCITRAL zmiňuje rozhodčí smlouvu v článku VII.:

„Rozhodčí smlouva je dohoda stran, že všechny nebo určité spory, které mezi nimi vznikly nebo mohou vzniknout z určitého právního vztahu, ať již smluvního nebo mimosmluvního, budou řešeny v rozhodčím řízení“.

Newyorská úmluva obsahuje definici i s určením arbitrability v článku II. odst. 1:

„Každý smluvní stát uzná písemnou dohodu, podle níž se strany zavazují podrobit rozhodčímu řízení všechny nebo některé spory, které mezi nimi vznikly nebo mohou vzniknout z určitého právního vztahu, ať již smluvního či mimosmluvního, týkajícího se věci, jež může být vyřízena rozhodčím řízením“.

⁹¹ MOTHEJZLÍKOVÁ, J., STEINER, V., KALENSKÝ, P.: Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Praha: C. H. Beck 1996, s. 19-20

⁹² REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 85

7.1 Forma rozhodčí smlouvy

Z hlediska formy jsou na rozhodčí smlouvu kladeny vysoké nároky, nedodržení její formy může být sankcionováno i neplatností rozhodčího ujednání. Mezinárodní úmluvy, Vzorový zákon UNCITRAL i ZRŘ vyžadují, aby rozhodčí smlouva byla uzavřena v písemné podobě. Požadavek písemné formy souvisí s vážností a důležitostí zcela zásadního právního úkonu, učiněného za účelem soukromého rozhodnutí sporu a spočívající v důsledku vzdání se soudní ochrany poskytované jednotlivými státy.

Rozhodčí smlouva může být obsažena v samostatném dokumentu, ve smlouvě hlavní nebo být součástí obchodních podmínek, které jsou součástí smlouvy hlavní. Ačkoliv ZRŘ stanoví povinnost uzavřít rozhodčí smlouvu písemně pod sankcí neplatnosti⁹³, obsahuje i výjimku z daného pravidla. Strana namítající neplatnost, neexistenci nebo zánik rozhodčí smlouvy, musí vznést námitku nedostatku pravomoci rozhodce nejpozději při prvním úkonu v řízení, týkajícího se věci samé.⁹⁴ V případě, že tak strana neučiní, bude se v řízení pokračovat, jako kdyby strany uzavřely platnou rozhodčí smlouvu.

7.2 Obsah rozhodčí smlouvy

Institut rozhodčí smlouvy obsahuje dva stěžejní prvky: a) **vůle stran smlouvy** podřídit spor existující nebo v budoucnu vzniklý rozhodčímu soudnictví, b) **přesun pravomoci** rozhodovat takovýto spor z obecného soudu na rozhodce.⁹⁵

Dle českého práva rozhodčí smlouvu může uzavřít kdokoliv, kdo je nadán právní subjektivitou.⁹⁶ Rozhodčí smlouvu tak může uzavřít jak fyzická osoba nezbavená způsobilostí k právním úkonům, tak právnická osoba včetně státu. Důsledkem jejího platného sjednání jsou významné procesní účinky, neboť uzavřením smlouvy dochází k derogaci pravomoci obecných soudů a přesun řešení sporu na rozhodce. Základní znaky rozhodčí smlouvy s mezinárodním prvkem se

⁹³ §3 odst. 1, ZRŘ, „Rozhodčí smlouva musí být uzavřena písemně, jinak je neplatná.“

⁹⁴ §15 odst. 2, ZRŘ

⁹⁵ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 104-105

⁹⁶ BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 132

váží k: a) druhu rozhodčí smlouvy, b) procesním předpisům upravující rozhodčí řízení, c) místu konání rozhodčího řízení, d) určení rozhodců, e) jazyku, f) volbě hmotného práva.

Podoba rozhodčí smlouvy se bude odvíjet zejména od toho, v jaké fázi bude smlouva uzavírána. Zákonná úprava rozeznává dva základní typy rozhodčích smluv - smlouvu o rozhodci a rozhodčí doložku, jejichž hlavní rozdíl spočívá v časovém vymezení jejich stipulace.

7.2.1 Smlouva o rozhodci

V případě smlouvy o rozhodci se jedná o dohodu uzavřenou až po vzniku sporu mezi stranami a to za účelem jeho vyřešení. V praxi se s ní ale lze setkat spíše výjimečně. Když už totiž mezi stranami nějaký konflikt nastane, obvykle jedna z nich nebude mít zájem na vyřešení sporu v rozhodčím řízení a naopak se bude snažit jednání co nejvíce protahovat. Po vzniku sporu může navíc mezi stranami panovat vzájemná nedůvěra a i v případě, že by obě strany měly zájem rozhodnout spor prostřednictvím rozhodce, požadavek na shodu v jeho osobě se může stát nesplnitelným.

Pokud se však strany na smlouvě o rozhodci shodnou, mohou si smlouvu upravit na míru přesně tak, aby vyhovovala jejich potřebám. Z tohoto důvodu bude smlouva o rozhodci sepsána velmi detailně, neboť strany už znají podstatu sporu a vzhledem k tomu, že mají vůli a zájem na rychlém rozhodnutí sporu, mohou ve smlouvě aplikovat příhodné způsoby řešení.

7.2.2 Rozhodčí doložka

Mnohem běžnějším typem založení pravomoci rozhodce je rozhodčí doložka. Rozhodčí doložka je uzavírána před vznikem sporu za účelem vyřešení případných sporů v budoucnu nastalých. Rozsah rozhodčí doložky závisí na vůli stran. Strany v době uzavírání smlouvy neznají jádro sporu a proto bude rozhodčí doložka stanovena velmi obecně. Zájem stran je vymezit rozhodčí doložku tak, aby se vztahovala na případy, jež strany v době uzavření smlouvy zamýšlely. Rozhodčí doložka může být vymezena obecně tak, že se vztahuje na veškeré spory vzniklé

z určitého právního vztahu. Takové ustanovení poskytuje stranám větším právní jistotu, neboť příslušnost rozhodčího soudu a pravomoc spor vzešlý ze smluvního vztahu rozhodnout je zde dána vždy. Druhou možností je její omezení jen na určité vztahy ze smlouvy vzniklé, to však může přinést zbytečné komplikace a další pře o to, zda je taková rozhodčí doložka na daný spor aplikovatelná. V takovém případě se strana nemající zájem na urovnání sporu v rozhodčím řízení může snažit právně zpochybnit arbitrabilitu sporu.

7.2.3 Neomezený kompromis a asymetrická doložka

Méně často se lze setkat s neomezeným kompromisem, tzv. všeobecným ujednáním. Tento typ rozhodčí smlouvy mezi sebou uzavírají strany, které v delším časovém úseku uzavírají více smluv a aby nemusela být rozhodčí doložka vložena do každé z těchto smluv, uzavře se jedna rozhodčí smlouva, zajišťující projednání veškerých nároků ze smluvních vztahů v rozhodčím řízení. Zvláštním typem rozhodčí smlouvy je asymetrická doložka, ve které je rozhodčí řízení stanoveno jako způsob řešení sporů, ale jedna ze smluvních stran má právo podrobit spor pravomoci obecného soudu.⁹⁷

7.2.4 Procesní předpisy

Zvolení procesních pravidel upravujících řízení úzce souvisí s volbou typu rozhodčího řízení, tedy zda si strany zvolí řízení institucionální nebo řízení ad hoc. V případě řízení u stálého rozhodčího soudu se strany podřizují procesním předpisům upravených v rozhodčích řádech jednotlivých institucí. Každý rozhodčí soud nabízí vlastní formulaci rozhodčí doložky, ve které se strany zavazují, v případě nastalého sporu, k podrobení se pravomoci rozhodčího soudu.

⁹⁷ RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 43

Rozhodčí doložka ICC obsažená v příloze rozhodčího řádu Mezinárodní obchodní komory

„Všechny spory vyplývající z této smlouvy nebo v souvislosti s ní budou s konečnou platností rozhodovány podle Řádu pro rozhodčí řízení Mezinárodní obchodní komory jedním nebo více rozhodci jmenovanými v souladu s tímto Řádem.“

Pokud strany upřednostňují přednést svůj spor v řízení ad hoc, volí si procesní pravidla sami. Ačkoliv v možnosti zvolit si předpisy upravující rozhodčí řízení nejsou strany nijak limitovány, zpravidla dojde k aplikaci rozhodčích pravidel vytvořených zvláště pro rozhodčí řízení ad hoc – Rozhodčí pravidla UNCITRAL.

Rozhodčí doložka UNCITRAL obsažená v příloze rozhodčích pravidel UNCITRAL

„Jakýkoliv spor, neshoda nebo nárok vznikající z této smlouvy nebo v souvislosti s ní, nebo z jejího porušení, ukončení nebo neplatnosti, budou řešeny v rozhodčím řízení podle Rozhodčího řádu UNCITRAL.“

7.2.5 Místo konání rozhodčího řízení

Na úvod této podkapitoly bude zmíněn provedený průzkum⁹⁸, kdy byly společnosti účastníci se mezinárodních rozhodčích řízení dotázány na preferované místo konání rozhodčího řízení a na důvody které je k takové volbě vedly.

Jako nejfrekventovanější místo konání mezinárodních rozhodčích řízení se na základě odpovědí respondentů stal s velkým předstihem Londýn (30%), následován Ženevou (9%), Paříží, Tokyem a Singapurem (7%) a New Yorkem (6%). V odpovědích se objevila místa nacházející se po celém světě, z čehož lze dovozovat, že strany často řeší svůj spor mimo tradiční místa konání.

Co vlastně strany vede k takové volbě? Mezi okolnostmi určující výše uvedená místa konání rozhodčího řízení převažuje (62%) kvalita „právní infrastruktury“ v daném místě, zahrnující vnitrostátní předpisy upravující rozhodčí řízení, vynutitelnost rozhodčí smlouvy a rozhodčího nálezu na daném území,

⁹⁸ KRÖLL, S., International arbitration and international commercial law, Wolters Kluwer, 2011, s. 367

neutralita a nestrannost. Londýn se jako místo konání mezinárodního rozhodčího řízení objevuje velmi často ve všech průzkumech. Jako důvody jsou zpravidla uváděny: reputace, nestrannost, jazyk a odborná kvalita právních poradců.

Volba místa konání rozhodčího řízení ovlivní rozhodčí řízení jak z pohledu právního, tak i praktického. Uvážlivé zvolení místa konání může vést rychlému a efektivnímu rozhodnutí, v opačném případě může strany dostat do značných nesnází.

Důležitost této volby je vyjádřena i v soudním rozhodnutí z Velké Británie, „*V mezinárodní obchodní arbitráži je místo jejího konání navýsost důležité*“.⁹⁹

Hned na začátku je třeba upozornit na rozdíl mezi právním místem sporu a geografickým místem sporu. Zvolením určitého místa rozhodčího řízení není totiž vyloučena možnost konat řízení i na jiných místech/státech. Někdy je dokonce naopak nevyhnutelně nutné, z hlediska faktického nebo ekonomického, provést určité úkony v jiném státě, než v kterém má rozhodčí řízení „právní sídlo“.

V rozhodnutí o místě konání rozhodčího řízení je stranám poskytnuta plná autonomie. Místo si mohou zvolit buď výslovně, nebo takovým způsobem, z kterého je možné jejich vůli dovodit (určení stálého rozhodčího soudu, odkaz rozhodčí pravidla apod.). Pokud si strany místo konání nezvolí a příslušný k rozhodnutí ve sporu je stálý rozhodčí soud, pak dle většiny rozhodčích řádů bude místem konání sídlo stálé rozhodčí instituce. Absence smluvního ujednání v případě řízení ad hoc je řešena prostřednictvím zvolených rozhodců, kteří místo konání rozhodčího řízení určí na místo stran.

Důkladné zvážení správné volby místa pro konání rozhodčího řízení tkví zejména v tom, že vnitrostátní předpisy daného státu do značné míry ovlivní průběh řízení a to bez ohledu na to, jaké hmotněprávní či procesněprávní předpisy si strany zvolí. To se týká jak fáze probíhajícího řízení, tak i řízení o uznání a vykonání rozhodčího nálezu. Je záležitostí každého státu jak si ve vlastním zákonodárství upraví možnost soudního přezkumu a zrušení rozhodčích nálezů. Samotný fakt, že stát je smluvní stranou Newyorské úmluvy, by neměl být pro strany určující, neboť možnosti soudního přezkumu se v rámci podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu v jednotlivých zákonných úpravách zřetelně liší.

⁹⁹ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 1679. *Star Shipping AS v. China Nat'l Foreign Trade Trans. Corp.* (1993) 2 Lloyd's Rep. 445, 452 (rozhodnutí odvolacího soudu ve Velké Británii)

Volba místa ovlivňuje i výběr rozhodců, neboť strany mohou inklinovat k výběru rozhodce pocházejícího ze státu místa konání a to z důvodu znalosti právního prostředí. V souvislosti s tím pak může být rozhodčí řízení ovlivněno právní kulturou nebo právním myšlením rozhodců. Navzdory smluvní svobodě stran určit si rozhodce pro daný spor, se v některých právních úpravách lze setkat i s omezujícími požadavky na národnost rozhodců nebo jejich náboženské vyznání.¹⁰⁰

Jednotlivá místa konání rozhodčího řízení se od sebe liší i tím, jakou právní pomoc poskytuje rozhodcům státní soud vykonávající jurisdikci na daném území. Jedná se zejména o pomoc při ustanovení rozhodčího tribunálu (pokud se strany nedohodly na rozhodci nebo rozhodčí instituci) nebo o vykonání předběžného opatření. V tomto případě je intervence státní moci vítaným zásahem a může být při výběru místa brána v potaz.

Nezanedbatelným faktorem je samozřejmě finanční náročnost konání rozhodčího řízení na konkrétním území. Do výše nákladů je třeba započítat všechny výdaje související s rozhodčím řízením, včetně výdajů na ubytování, dopravu apod. Při rozhodování o výběru místa by však ekonomická stránka věci neměla být tím rozhodujícím a hlavním. Zdánlivě levnější rozhodčí řízení s nekvalitním konečným výsledkem se stranám (straně) může v celkovém součtu zdatelně prodražit.

7.2.6 Jazyk

Značný praktický dopad má i určení jazyka, v němž bude rozhodčí řízení vedeno. V mezinárodním rozhodčím řízení, jak vyplývá z povahy věci, dochází velmi často k situacím, kdy mateřské jazyky stran jsou rozdílné. V takovém případě je obvyklým jednacím jazykem jazyk, v němž byla sepsána rozhodčí smlouva. V případě, že jednací jazyk určen není, mohou být k jeho zvolení oprávněni samotní rozhodci.¹⁰¹ Jednací jazyk ovšem neovlivňuje pouze strany, respektive jejich zástupce, ale i další osoby zúčastněné na řízení a proto je třeba při určení jazyka ovládajícího řízení vzít v úvahu i tento aspekt. V praxi se lze totiž setkat i s tím, že

¹⁰⁰ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 1442-1443. Čl. 3 Rozhodčího zákona Saudské Arábie stanoví následující podmínku: „Rozhodce musí být saudské národnosti nebo muslimský emigrant...“

¹⁰¹ Srov. např. Vzorový zákon UNCITRAL čl. 22 „Strany se mohou dohodnout na jazyku nebo na jazycích, které mají být používány v rozhodčím řízení.“ Řád ICC čl. 20 „Není-li jazyk řízení zvolen stranami, rozhodčí tribunál určí jazyk nebo jazyky rozhodčího řízení...“

mezi stranami dojde ke sporu ohledně toho, v jakém jazyce má podat své svědectví osoba bilingvní. Rozhodčí senát obvykle svědkovi povolí podat svědectví v jazyku, který je jeho mateřský, a to i přesto, že je schopen poskytnout svědectví i v jednacím jazyce rozhodčího řízení.¹⁰²

Údaj o jednacím jazyce by měl být obsažen již ve sdělení o jmenování rozhodce. Jazyková mutace vedení procesu bude totiž většinou zcela zásadní pro rozhodnutí rozhodce o tom, zda funkci rozhodce přijme, či nikoliv. Rozhodci velmi často disponují znalostmi několika světových jazyků, nicméně i přesto je nutné, poskytnout jim dostatečný prostor pro zvážení, zda jsou schopni naplnit všechny své rozhodcovské povinnosti i ve vybraném jazyce.¹⁰³

7.3 Volba hmotného práva

Jaké právo si strany pro úpravu svých obchodních vztahů záleží pouze na nich. Princip smluvní autonomie je uznáván celosvětově a promítá se i do ustanovení mezinárodních smluv nebo rozhodčích řádů.¹⁰⁴ Volba hmotného práva bude ve většině případů provedena již při samotném uzavírání smlouvy mezi stranami, strany si však právo rozhodné pro smlouvu mohou zvolit kdykoliv poté.¹⁰⁵ Lze pouze a jenom doporučit volbu právo před vypuknutím sporu, neboť následně bude s největší pravděpodobností postup pro zvolení rozhodného práva velmi komplikovaný. Nicméně smluvní autonomie stran není bezmezná a obsahuje i určitá omezení.

Výběr práva může být omezen na předpisy, které musí být v souladu s dobrými mravy a nejsou v rozporu s veřejným pořádkem. Nelze si tedy zvolit cizí právo, které by potlačovalo právní předpisy dané země, například zvolením právního řádu „legalizující“ daňové úniky.

¹⁰² KURKELA, M., *Due Process in International Commercial Arbitration*, 2005, s. 141

¹⁰³ BĚLOHLÁVEK, A. J. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 497

¹⁰⁴ *Washingtonská úmluva čl. 42, „Soud rozhodne spor v souladu s takovými právními pravidly, na nichž se strany dohodnou.“ Vzorový zákon UNCITRAL čl. 28 „Rozhodčí senát rozhodne spor v souladu s takovými právními předpisy, které si strany zvolily jako rozhodné pro předmět sporu.“ Rozhodčí řád ICC čl. 17 „Strany se mohou dohodnout, které rozhodné právo rozhodčí senát uplatní při řešení podstaty sporu.“*

¹⁰⁵ Srov. např. Řím I. čl. 3

7.3.1 Národní právo

Většina mezinárodních obchodních smluv obsahuje jako rozhodné právo právní řád některého státu. V případě volby národního práva si strany mohou určit, zda chtějí být vázány celým právním řádem daného státu nebo pouze určitými normami. Národní právo zahrnuje kompletní právní systém, vytvořený se snahou poskytnout odpověď na jakoukoliv právní otázku. Zvolené národní právo tak poskytuje stranám rozumnou představu o tom, jaké mají právní možnosti a zda mají ve sporu šanci uspět či nikoliv.¹⁰⁶ Jak však Redfern/Hunter dále popisují, ne vždy je taková představa oprávněná. „V ideálním světě jsou téměř všechny právní řády vhodné, alespoň do té doby, dokud jsou vytvořeny, nebo se vyvinuly způsobem, který splňuje požadavky moderního obchodu. V reálném světě ale některé právní řády obsahují již překonané a zastaralé právní normy, což je činí nevhodnými pro jejich aplikaci v mezinárodních smlouvách“.¹⁰⁷

7.3.2 Lex mercatoria

Lex mercatoria je soubor obecných pravidel užívaných v rámci mezinárodního obchodu, vyznačujících se absolutní nezávislostí na národním zákonodárství. Prof. Goldman¹⁰⁸ definuje lex mercatoria jako soubor všeobecných principů a obvyklých pravidel spontánně vytvořených v rámci mezinárodního obchodu, bez odkazu na národní právní řád.

Lex mercatoria obsahuje:¹⁰⁹

- mezinárodní obchodní zvyklosti (např. INCOTERMS)
- obecně uznávané právní principy (pacta sunt servanda)
- institucionalizované produkty smluvní svobody (např. obchodní podmínky)
- zásady mezinárodních smluv (např. Zásady mezinárodních smluv UNIDROIT)

¹⁰⁶ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 199

¹⁰⁷ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 200

¹⁰⁸ GOLDMAN, B., The Applicable Law: General Principles of Law – The Lex Mercatoria, 1987, s. 116

¹⁰⁹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 233

Výhoda volby *lex mercatoria* spočívá v dobré adaptaci takového systému na mezinárodní obchodní vztahy. Nevýhodou je pak přílišná obecnost, například při aplikaci obecně uznávaných principů na smluvní vztah mezi stranami. Taková volba s sebou totiž přináší problém v nedostatečné detailnosti a tudíž nepoužitelnosti na specifické případy. Pokud strany odkazují na obecné právní principy, měli by si to uvědomit a stanovit obecné právní principy souběžně s národním právem jako jeho doplněk.¹¹⁰ Odpůrci poukazují na archaičnost užívání těchto pravidel, jelikož moderní době s sebou přinesla mnohem propracovanější právní systémy, lépe aplikovatelné na obchodní vztahy mezi zahraničními partnery.¹¹¹

7.3.3 Equita

Na rozdíl od řízení soudního, v rozhodčím řízení se strany mohou dohodnout na rozhodování sporu dle zásad spravedlnosti (*ex aequo et bono*). Při uplatnění těchto zásad stojí právní normy vně rozhodčího řízení a řízení jimi nemusí být nijak ovlivněno. Rozhodce zde rozhoduje na základě svého uvážení a subjektivního pocitu, do popředí vystupuje morální hodnocení. Neznamena to však, že by se rozhodce při svém rozhodování nemohl opřít o právní řád. Rozhodce může vzít v úvahu právní řád jako určité vodítko a poté pouze neaplikuje normy, které by na základě jeho uvážení byly v daném případě příliš formalistické nebo nespravedlivé.

K tomu, aby spor v rozhodčím řízení mohl být rozhodován na základě zásad spravedlnosti, je zapotřebí vzájemná dohoda stran o užití těchto principů, obvykle vyjádřená v rozhodčí doložce. Povinnost rozhodce rozhodovat dle zásad spravedlnosti pouze pokud se tak strany dohodnou neplatí bezvýjimečně.¹¹²

¹¹⁰ KONDRAD, W. CH., SCHWARZ, F. T., *The Vienna Rules, A commentary on International Arbitration in Austria*, Wolters Kluwer, 2009, s. 605

¹¹¹ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 218

¹¹² Ekvádorský zákon o rozhodčím řízení, čl. 3 „*Strany se dohodnou, zda rozhodce bude spor rozhodovat dle práva nebo zásad spravedlnosti. Pokud se strany nedomluví jinak, spor bude rozhodován dle zásad spravedlnosti*“.

7.4 Vady rozhodčí smlouvy

Vady rozhodčí smlouvy obvykle vyvstanou až v případě, kdy se jedna ze stran v souvislosti s rozhodčím řízením obrátí na státní soud. Strana dožadující se soudní intervence bude v takovém případě namítat nepříslušnost rozhodčího soudu na základě neplatného sjednání rozhodčí smlouvy a k zdárnému rozřešení nastalé situace bude zapotřebí přezkoumat platnost rozhodčí smlouvy. Mezi základní vady rozhodčí smlouvy patří rozporuplnost a neurčitost.

7.4.1 Rozporuplnost

Za situace, kdy je zřejmý rozpor v rozhodčí smlouvě, se většina národních soudů přiklání k takovému výkladu, který je v souladu s úmyslem stran podrobit se rozhodčímu řízení.¹¹³ V takovýchto případech nebude rozporuplné ustanovení aplikováno v zájmu zachování platnosti a účinnosti smlouvy. Jako v případě soudního rozhodnutí anglického obecného soudu¹¹⁴, kde rozhodčí smlouva obsahovala ustanovení „*rozhodčí řízení, pokud k němu dojde, se bude řídit pravidly ICC*“. Slovní spojení „*pokud k němu dojde*“ bylo odmítnuto jako nadbytečné.

7.4.2 Neurčitost

Stejně jako v případě rozporuplnosti některého ustanovení rozhodčí smlouvy, i v případě neurčitosti se národní soudy svým výkladem snaží o to, aby neurčitost nezavdala k neplatnosti smlouvy. Často se neurčitost týká ustanovení rozhodčí instituce oprávněné spor rozhodnout. V roce 2006 soud¹¹⁵ v německém Oldenburgu rozhodl, že odkaz na „*Mezinárodní rozhodčí soud v Rakousku*“ je platným odkazem na mezinárodní rozhodčí centrum při rakouské obchodní komoře a odmítl spor projednat.

¹¹³ REDFERN and HUNTER on International Arbitration – Student version, Oxford University Press, 2009, s. 146

¹¹⁴ Mangistaumunaigoz Oil v United World Trade Inc [1995] 1 Lloyd's Rep 617

¹¹⁵ OLG Oldenburg [2006] Schieds VZ 223

7.5 Zánik rozhodčí smlouvy

Rozhodčí smlouva zaniká v následujících případech:¹¹⁶

- a) Smluvní strany se na základě vzájemné dohody dohodnou na jejím zrušení. Takovéto ujednání musí mít, stejně jako rozhodčí smlouva, písemnou formu.
- b) Uplynutím doby, pokud byla rozhodčí smlouva uzavřena na dobu určitou. S takovými smlouvami se v praxi nesetkáváme.
- c) V případě rozhodčího řízení ad hoc smlouva zaniká, jestliže zvolený rozhodce zemřel nebo není nadále způsobilý vykonávat funkci rozhodce.
- d) Zvolený rozhodce svoji funkci nepřijme.
- e) Ve všech sporných otázkách, na které se rozhodčí smlouva vztahovala, byl vydán rozhodčí nález nebo byl uzavřen smír.
- f) Byl zrušen rozhodčí nález vydaný na základě neplatné rozhodčí smlouvy.

VIII. Rozhodce

Jedno z nejdůležitějších rozhodnutí které musí strany před začátkem rozhodčího řízení učinit je bezesporu volba rozhodce. Zde si dovolím použít slova Jean Flavien Lalive.

*„Volba osoby rozhodce je zcela zásadní a často nejdůležitější krok v rámci celého rozhodčího řízení. Správně bývá podotýkáno, že rozhodčí řízení je stejně kvalitní jako samotní rozhodci“.*¹¹⁷

Špatná volba rozhodce může straně způsobit značné nesnáze v řízení nebo dokonce i prohraný spor. Této volbě by měla být věnována zvláštní důležitost již od samého počátku. Ačkoliv je ve většině případů rozhodce jmenován stranou, neznamená to, že by měl hájit zájmy jedné strany na úkor druhé. Naopak, rozhodce by měl být nestranný a nezávislý. Strany by si měly o rozhodcích vyhledat dostatek relevantních informací a nespolehat se pouze na známé jméno dotyčné osoby. To však může být problém hned z několika důvodů.

¹¹⁶ RŮŽIČKA, K., Mezinárodní obchodní arbitráž. Praha: Prospektrum, 1997, s. 28-29

¹¹⁷ KRÖLL, S., International arbitration and international commercial law, Wolters Kluwer, 2011, s. 224

Za prvé, rozhodčí řízení je na rozdíl od řízení před soudem obvykle neveřejné, a tak je téměř nemožné získat přístup k vydaným nálezům potenciálních rozhodců.

Za druhé, rozhodčí řízení je řízení sporné a po jeho skončení se strany rozdělí na vítěze a poražené. Nezřídka kdy je pak možné se setkat se situací, kdy strana poražená viní ze svého neúspěchu ve sporu právě rozhodce. Reference týkající se rozhodování arbitrářů tak nemusí být vždy plně objektivní, to samé lze říci i opačně u referencí poskytovaných stranou, která měla ve sporu úspěch.

V neposlední řadě je pak třeba určit, jaký typ rozhodce bude nejlépe kvalifikován k rozhodování konkrétního sporu. Vzdělání, rozsáhlé zkušenosti, dobrá pověst a mnohaletá praxe v rozhodování sporů jsou bezpochyby kvalitní vizitkou, nicméně v případech specifických záležitostí vyžadujících technické znalosti se jeví jako nedostačující.

Je tedy zcela nepochybné, že osoba rozhodce významně ovlivňuje rozhodčí řízení ať už v pozitivním nebo negativním smyslu.

8.1 Způsobilost vykonávat funkci rozhodce

Podmínky pro výkon funkce rozhodce jsou stanoveny v právních řádech jednotlivých zemí. Až na určité výjimky většina právních úprav umožňuje zvolit si jako rozhodce pouze fyzickou osobu.¹¹⁸ Česká právní úprava klade na osobu rozhodce poněkud přísné podmínky. ZRŘ v § 4 vyžaduje jeho zletilost, způsobilost k právním úkonům a bezúhonnost. Otázka bezúhonnosti již byla zmíněna výše a může se jevit jako problematická. Dle zákonné úpravy¹¹⁹ podmínky bezúhonnosti nesplňuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jestliže se na něj nehledí, jako by nebyl odsouzen. Ustanovení zákona nijak nerozlišuje mezi trestnými činy úmyslnými a neúmyslnými, mezi které typicky patří například dopravní nehody. V důsledku účinné právní úpravy tak může dojít k situaci, kdy veřejný rozhodce nebude dle českého zákona oprávněn spor rozhodovat. Zákonodárce by se tak při úvahách nad případnými změnami současného zákona měl zaměřit i na modifikaci

¹¹⁸ RŮŽIČKA, K., *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 48

¹¹⁹ ZRŘ §4 odst. 3

daného ustanovení pouze na úmyslné trestné činy nebo jinak zmírnit tuto poměrně přísnou podmínku.

8.2 Volba rozhodce

Je zcela běžné, že rozhodčí smlouva obsahuje určení počtu rozhodců, způsob jejich jmenování a kvalifikace na ně kladené.¹²⁰ Volba rozhodce patří k zásadním aspektům celého rozhodčího řízení a strany by na jmenování osoby oprávněné k rozhodnutí jejich sporu měly pamatovat v rozhodčí smlouvě. Strany při volbě rozhodce zcela legitimně sledují a zohledňují své vlastní zájmy a tomu přizpůsobují i výběr vhodného rozhodce. V tuzemských sporech bývá při výběru rozhodce zohledňována skutečnost, zda jmenující strana nebo její právní zástupce zná určitou konkrétní osobu rozhodce. Postup v mezinárodním rozhodčím je však takový, že si strany předem stanoví okruh sporných otázek nebo otázek které by mohly být pro rozhodování sporu podstatné a zjistí, který z potenciálních rozhodců zastává takové názory, které jsou konformní s názory strany, která bude rozhodce jmenovat.¹²¹

Ačkoliv rozhodce nemusí být osoba s právnickým vzděláním, v praxi je funkce rozhodce většinou vykonávána právě právníky. Často se ve funkcích rozhodců nebo poradců jednotlivých stran objevují právníci činní v akademické sféře.¹²² Osoby s odbornými právními znalostmi a právní praxí jsou pro rozhodčí řízení přínosem zejména v procesních záležitostech nebo v určování rozhodného práva, neboť řešení takovéto otázky vyvstává v mezinárodním rozhodčím řízení vcelku pravidelně. V některých případech, kdy nerozhoduje jediný rozhodce, se tak jedna ze stran může rozhodnout nenominovat osobu bez právního vzdělání, poněvadž pokud jsou ostatní členové rozhodčího tribunálu právníci, znamenalo by nižší právní povědomí pro takového rozhodce značnou nevýhodu v řízení. Rozhodčí smlouva nemusí nutně obsahovat označení konkrétního rozhodce, postačí, pokud bude uveden dostatečně jasný způsob jeho určení. Za takový způsob se považuje například odkaz na řády stálých rozhodčích institucí.

¹²⁰ GARY B. BORN, *International arbitration: Law and practice*, Kluwer Law International, 2012, s. 37

¹²¹ BĚLOHLÁVEK, A. J., *Osoba rozhodce v rozhodčím řízení*, 2003, č. 10, s. 22

¹²² KONDRAD, W. CH., SCHWARZ, F. T., *The Vienna Rules, A commentary on International Arbitration in Austria*, Wolters Kluwer, 2009, s. 127

Samotná volba rozhodce nebude pro strany problematická za situace, kdy se rozhodčího řízení účastní pouze dvě strany – žalobce a žalovaný. V takovém případě si obvykle každá ze stran zvolí svého rozhodce¹²³ a ti pak rozhodce třetího, který bude senátu předsedat. Komplikace nastanou v situaci, kdy je na jedné nebo obou stranách řízení zúčastněno více účastníků ve stejném procesním postavení. Každý z účastníků by pak měl mít právo zvolit si svého rozhodce. V takovém případě jmenuje rozhodce předseda rozhodčího tribunálu. Tento postup je někdy kritizován, neboť stranám upírá jejich základní právo zvolit si osobu rozhodující jejich spor a tím je i potlačována podstata rozhodčího řízení.

V případě rozhodčího řízení ad hoc by si strany měli určit třetí osobu tzv. appointing authority, která určí rozhodce v případě, že se strany na osobě rozhodce neshodnou. Tato třetí osoba musí samozřejmě splňovat požadavek nezávislosti a nestrannosti. Právní předpisy na ni jinak žádné speciální požadavky nestanoví, oproti osobě rozhodce se jí tak zpravidla může stát i právnická osoba. Častěji to však bude nějaký kolektivní orgán nebo konkrétní osoba s odkazem na její funkční zařazení (např. předseda obchodní komory). Ačkoliv strany nejsou při výběru appointing authority nikterak limitovány, měli by si zvolit osobu v dané problematice se dobře orientující.

Tento postup lze doporučit zejména s ohledem na to, že pokud se stranám nepodaří jmenovat rozhodce, většina vnitrostátních předpisů přenáší tuto pravomoc na státní soudy (to je ale z pohledu stran obvykle méně vítaný přístup).¹²⁴

8.3 Rozhodcovská smlouva

Právní vztahy mezi rozhodcem a stranami upravuje rozhodcovská smlouva. Jako v případě každé smlouvy vzniká vztah mezi rozhodcem a stranami návrhem smlouvy a přijetím.¹²⁵ Návrh smlouvy zde představuje jmenování rozhodce, který samozřejmě musí být ze strany rozhodce akceptován. Přijetím funkce ze strany rozhodce dochází ke vzniku rozhodcovské smlouvy a závazkového vztahu mezi stranami a rozhodcem.

¹²³ Vzorový zákon UNCITRAL čl. 11

¹²⁴ GARY B. BORN, *International Arbitration, Cases and Materials*, Wolters Kluwer, 2011, s. 66

¹²⁵ RABAN, P., *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 107

Obsahem rozhodcovské smlouvy jsou jednotlivá práva a povinnosti ze smlouvy vyplývající. Mezi základní povinnosti rozhodce patří a) povinnost rozhodnout, b) vést řízení v souladu s rozhodčí smlouvou, c) zachovávat mlčenlivost, d) postupovat spravedlivě a nestranně.

8.3.1 Povinnost rozhodnout

Zcela zásadní povinností rozhodce je vyřešit daný spor a vydat rozhodnutí. To je ostatně hlavní důvod, proč strany svůj případ rozhodci postupují.¹²⁶

„Rozhodci musí rozhodnout spor mezi stranami nestranným způsobem, který vyústí ve vykonatelné rozhodnutí. Úloha rozhodce je srovnatelná s úlohou soudce, ačkoliv rozhodce nevykonává státní moc ani nezaujímá místo ve veřejném úřadě.“¹²⁷

Povinnost rozhodce spor rozhodnout však současně neznamená povinnost vydat rozhodnutí. Donutit rozhodce vydat rozhodčí nález se jeví jako prakticky neproveditelné. Při rozhodování rozhodčího tribunálu navíc právní řád¹²⁸ ani nevyžaduje, aby se na vynesení rozhodčího nálezu usnesli všichni rozhodci. Problematická situace by však mohla nastat při rozhodování jediného rozhodce, kde lze uvažovat o odpovědnosti za nevydání rozhodnutí, popř. odpovědnosti za to, že rozhodnutí nebylo vydáno včas.

Rozhodce má také povinnost dokončit svůj mandát, ke kterému ho strany zmocnily a ke kterému se sám zavázal. Ačkoliv ve většině případů se tomu tak stane, může nastat situace, kdy rozhodce na svůj post rezignuje. Právní úprava týkající se odstoupení z funkce rozhodce se liší, nicméně lze konstatovat, že vzhledem k platnému závazku rozhodce vykonávat funkci rozhodce až do vydání konečného rozhodčího nálezu, je odstoupení možné pouze na základě „vážných důvodů“.¹²⁹

¹²⁶ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009, s. 1616

¹²⁷ Rozhodnutí finského soud z 31. Ledna 2005, KKO 2005:14, 2005 Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein 101, 108

¹²⁸ Srov. § 25 odst. 3 ZRŘ

¹²⁹ Např. Občanský soudní řád Nizozemí, čl. 628 „Rozhodce, který přijal svou funkci, nemůže z funkce rozhodce odstoupit, vyjma důvodu schválených soudem. Pokud rozhodce odstoupí ze své funkce bez omluvitelného důvodu, odpovídá stranám za veškerou škodu, kterou svým odstoupením způsobil“, Portugalský zákon o dobrovolném rozhodčím řízení, čl. 9 „Rozhodce, který po přijetí funkce rozhodce odmítne funkci rozhodce vykonávat bez vážného důvodu, je zodpovědný za veškerou škodu, kterou tím způsobil“, Občanský soudní řád Libanonu, čl. 769 „Jakmile rozhodce svou funkci přijal, nemůže bez vážného důvodu odstoupit...“

8.3.2 Soulad řízení s rozhodčí smlouvou

Jak již bylo několikrát zmíněno, rozhodčí řízení činí atraktivní mimo jiné autonomie smluvních stran upravit si průběh řízení podle svých představ. Rozhodce tedy může vykonávat svou pravomoc pouze v mezích rozhodčí smlouvy a je povinen řídit se ustanoveními upravující rozhodčí řízení. Pouze v případě, kdy by takové ustanovení bylo v rozporu s příslušným zákonem nebo bylo zásadním způsobem nespravedlivé, může jeho aplikaci odmítnout. Zajímavé je v této souvislosti rozhodnutí Ústavního soudu Itálie¹³⁰, který rozhodcům přiznal i právo obracet se na Ústavní soud s návrhy na zrušení právního předpisu, pokud takový předpis považuje rozhodce za neústavní.

Rozhodce může také dojít k závěru, že smlouva je nespravedlivá, vysoce neefektivní nebo jiným způsobem nevhodná. Například, pokud strany vyžadují nepřiměřeně dlouhé (nebo naopak krátké) slyšení, trvají na přizvání znalce nebo provedení jiných důkazů, a rozhodce je přesvědčen o zbytečnosti nebo nevhodnosti takových návrhů. V takovém případě je povinnost rozhodce postupovat v souladu se vzájemnou dohodou stran.¹³¹

8.3.3 Mlčenlivost

Obecná zásada neveřejnosti rozhodčího řízení vychází vstříc požadavku stran na diskrétní řízení, při kterém nebudou publikovány informace, jež strany nemají zájem zpřístupnit veřejnosti. Je tedy logické, že se na rozhodce vztahuje povinnost mlčenlivosti, která může být vyjádřena jak v rozhodčích řádech jednotlivých rozhodčích institucí, tak i v zákonných předpisech.¹³²

Rozdílně se pak jednotlivé státní jurisdikce staví k otázce, zda je nutné, aby se na ustanovení týkající se mlčenlivosti strany vzájemně shodly (pokud není mlčenlivost již stanovena ve zmíněných předpisech) anebo, zda již samotné podrobení se rozhodčímu řízení implikuje závazek k mlčenlivosti. Rozhodnutí

¹³⁰ BĚLOHLÁVEK A.J. *Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 201 Sp. zn. 376 z 28. Listopadu 2001

¹³¹ Srov. čl. 19 odst. 1, Vzorový zákon UNCITRAL „V souladu s ustanoveními tohoto zákona, se mohou strany dohodnout na postupu, který má rozhodčí senát při vedení řízení dodržovat.“

¹³² Čl. 353 Rumunského občanského soudního řádu „prozrazení informací (rozhodcem, pozn. autora) týkající se rozhodčího řízení bez souhlasu stran je protiprávní.“

švédského nejvyššího soudu¹³³ se přiklání k první možnosti, „...*strana rozhodčího řízení není vázána povinností mlčenlivosti, pokud se na tom strany výslovně nedohodly*“. Rozdílný přístup zvolil francouzský odvolací soud¹³⁴, když judikoval, „...*spočívá v samotné podstatě rozhodčího řízení, že zajišťuje nejvyšší možný stupeň diskrétnosti*...“. Rozhodci jsou však vázáni povinností mlčenlivosti v každém případě, bez ohledu na to, v jakém rozsahu jsou mlčenlivostí vázány strany.

8.3.4. Spravedlivý a nestranný postup v řízení

Pojem nestrannost představuje v rozhodčím řízení základní element, bez kterého by zcela postrádalo svůj účel rozhodovat závazně jednotlivé spory. Právní řády nestrannost, na rozdíl od nepodjatosti¹³⁵, obvykle nijak neupravují. Dovolím si tedy použít následující definici, která za nestranného rozhodce považuje takového, který „...*podle svého vědomí a svědomí je nezávislý na projednávané věci a stranách sporu v tom smyslu, že je vůči nim neutrální, že vůči nim nemá předsudky, sympatie ani antipatie, že strany sporu jsou v jeho očích zcela rovné, že žádná z nich nemá v jeho očích apriorně žádnou výhodu ani nevýhodu, přednost ani nedostatek, že k právnímu vztahu, který řeší, nezískal vztah ještě před tím, než mu byla věc svěřena k rozhodnutí, a že tedy bude moci věci posuzovat zcela nezávisle a svobodně*“.¹³⁶

Spravedlnost v sobě zahrnuje určité zásady, jež jsou společností vnímány jako spravedlivé. Jedná se tedy o pojem do značné míry subjektivní, neboť spravedlnost může každý vnímat rozdílným způsobem. Z toho plyne i praktická nemožnost jeho normativního vyjádření, potvrzená i samotným faktem, že právní normy jednotlivých zemí jakož i Vzorový zákon UNCITRAL, umožňují namísto hmotného práva aplikovat zásady spravedlnosti.¹³⁷

¹³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Švédska ze dne 27. Října 2000, *Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd v. A.I. Trade Fin. Inc.*

¹³⁴ Rozhodnutí francouzského odvolacího soudu ze dne 18. února 1986, *Aïta v. Ojeh*

¹³⁵ Srov. § 8 ZRŘ

¹³⁶ MOKRÝ, A. Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů. *Právní praxe*, 1993, č. 8, s. 420 an.

¹³⁷ Srov. § 25 odst. 3 ZRŘ, čl. 28 odst. 3 Vzorového zákona UNCITRAL

8.4 Počet rozhodců

Určení počtu rozhodců by obvykle mělo být stanoveno v rozhodčí smlouvě, nelze však vyloučit ani dohodu stran až poté, co mezi nimi spor vypukne. Způsob určení závisí na vůli stran, může být stanoven určením konkrétních rozhodců anebo stanovením způsobu, jakým bude jejich počet určen. Většina právních řádů z logiky věci stanoví povinnost určit počet rozhodců vždy lichý¹³⁸, v opačném případě by mohlo dojít k rovnosti hlasů a nemožnosti vydání rozhodnutí. Jako možnost ustanovení senátu se sudým počtem rozhodců se jeví dohoda stran na tom, že v případě rovnosti hlasů má rozhodující hlas předseda rozhodčího senátu.

V rozhodčím řízení převažuje rozhodování jediného rozhodce anebo rozhodců tří. I když strany nejsou limitovány v ustanovení většího počtu rozhodců, není pro to žádný racionální důvod a počet tří rozhodců se jeví jako naprosto dostačující. Naopak vyšší počet rozhodců by mohl přispět ke komplikacím a protahování řízení. V úvahách ohledně počtu rozhodců by strany měli zvážit zejména komplikovanost a hodnotu sporu.

Zejména v záležitostech jednodušších bývá ustanovován pouze jediný rozhodce, neboť stranám může poskytnout stejně kvalitní rozhodnutí jako rozhodčí tribunál, avšak za třetinové náklady. Výhoda volby jediného rozhodce spočívá i ve větší plynulosti a rychlosti rozhodčího řízení, neboť není zapotřebí koordinovat termíny jednání mezi jednotlivými rozhodci. Dále je minimalizována možnost „*zdržovací taktiky*“, kdy jedna ze stran jmenuje rozhodce za účelem protahování řízení a oddalování vydání rozhodčího nálezu.¹³⁹

Naopak v případech složitějších a komplexnějších je obvykle k vydání rozhodčího nálezu jmenován rozhodčí tribunál. Rozhodčí tribunál složený z tří rozhodců zaručuje větší kvalitu rozhodnutí a minimalizuje riziko nesprávného posouzení dané věci nebo subjektivního názoru. Zejména pak v případech, kde dochází k prolínání různých právních systémů a kultur, může rozmanitost složení rozhodčího tribunálu přispět k takovému rozhodnutí, které bude pro obě strany

¹³⁸ Např. ZRŘ § 7 odst. 1, Italský občanský soudní řád čl. 809. Mezi výjimky patří americká právní úprava (9 USC section 5), která umožňuje stranám zvolit si jakýkoliv počet rozhodců, tedy i lichý.

¹³⁹ KONDRAD, W. CH., SCHWARZ, F. T., *The Vienna Rules, A commentary on International Arbitration in Austria*, Wolters Kluwer, 2009, s. 291

přijatelné. Mezi nevýhody rozhodčího tribunálu patří již zmíněné vyšší finanční náklady a vyšší pravděpodobnost prodlužování rozhodčího řízení.

IX. Fáze rozhodčího řízení

9.1 Zahájení rozhodčího řízení

Celý proces rozhodčího řízení, stejně jako jeho další aspekty, je velkou měrou ovlivněn autonomií stran a jejich rozhodnutí o tom, jak bude postup v řízení probíhat. Jednotlivá mezinárodní rozhodčí řízení se tak od sebe podstatně liší a stejně tak i proces jejich zahájení. Zpravidla se řízení zahajuje podáním žaloby, která musí být doručena druhé straně - žalovanému.¹⁴⁰ Pokud je k rozhodčímu řízení příslušný stálý rozhodčí soud, obvykle je odpovědný i za doručení žaloby žalovanému a zajištění dalších administrativních úkonů spojených se zahájením řízení.

Právní řády jednotlivých států s podáním žaloby spojují určité hmotněprávní a procesněprávní účinky.¹⁴¹ K procesním účinkům patří mimo jiné povinnost provést jednání bez zbytečných průtahů a bez nutnosti dalších intervencí stran. Stěžejním hmotněprávním účinkem je stavení promlčecí lhůty a zabránění tomu, aby právo prekludovalo. Tato zásada se použije i v případě, kdy se na rozhodování ve věci uplatní zahraniční právní úprava.¹⁴²

Náležitosti žaloby lze ve většině případů nalézt v rozhodčích řádech. Obecně by žaloba měla obsahovat takové náležitosti, které příslušný řád stanoví, jinak by měla splňovat náležitosti žaloby podané k státnímu soudu. Návrh by měl být vyhotoven v písemné formě, obsahující identifikační údaje stran, vylíčení skutkových okolností, uvedení rozhodného práva, založení pravomoci rozhodců, návrh jak mají rozhodci rozhodnout a podpis oprávněné osoby.¹⁴³

¹⁴⁰ Vzorový zákon UNCITRAL v čl. 21 stanoví jako podmínku zahájení řízení doručení protistraně žádost o to, aby byl spor předán rozhodčímu řízení.

¹⁴¹ ZRR § 14 odst. 1, „Podání žaloby má tytéž právní účinky, jako kdyby byla v této věci podána žaloba u soudu“.

¹⁴² ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 262

¹⁴³ RŮŽIČKA, K., Mezinárodní obchodní arbitráž. Praha: Prospektrum, 1997, s. 33

Dle většiny rozhodčích řádů má žalovaný právo, v určité lhůtě, podat žalobní odpověď. Lhůta poskytnutá rozhodčími řády je zpravidla krátká¹⁴⁴, avšak může být prodloužena dohodou stran nebo rozhodčím soudem.¹⁴⁵ Některé rozhodčí řády pak lhůtu nestanovují a nechávají její určení na stranách nebo na úvazu soudního senátu.¹⁴⁶

9.2 Průběh rozhodčího řízení

Po podání žaloby a ustanovení rozhodčího senátu (jmenování jediného rozhodce) musí rozhodci v první řadě vyřešit otázku, zda jsou nadáni pravomocí k projednání a rozhodnutí předmětného sporu. V rozhodčím řízení ad hoc zjišťují svoji pravomoc sami rozhodci, v rozhodčím řízení institucionálním je k rozhodnutí obvykle příslušný nějaký kolektivní orgán.¹⁴⁷ Další povinností rozhodců je zkoumání způsobilosti stran účastnit se řízení a také toho, zda v řízení není překážka již zahájeného řízení (litispence) nebo věci pravomocně rozhodnuté (res iudicata).

V případě pravomoci rozhodčího senátu může být přistoupena k projednání sporu a dokazování. Zejména v důsledku toho, že poskytnutí ústního svědectví je v mezinárodním rozhodčím řízení komplikovanější záležitostí, spoléhají se rozhodci spíše na listinné důkazy.¹⁴⁸ I přesto jsou však svědecké výpovědi důležitou součástí mezinárodního rozhodčího řízení. Problém, který se v případě výslechu svědka může vyskytnout, je absence součinnosti takového svědka. Rozhodci totiž nejsou oprávněni jakýmkoliv způsobem svědka donutit k poskytnutí svědectví nebo ho za jeho neposkytnutí sankcionovat. Otázka dokazování představuje v mezinárodním řízení celkově problém, jelikož zde dochází ke střetávání různých právních kultur a tedy i představ o důkazní síle jednotlivých důkazních prostředků.

¹⁴⁴ Rozhodčí řád ICC čl. 5 uvádí lhůtu na vyjádření k žalobě 30 dní.

¹⁴⁵ GARY B. BORN, *International arbitration: Law and practice*, Kluwer Law International, 2012, s. 160

¹⁴⁶ Vzorový zákon UNCITRAL, čl. 23, „*Během lhůty, na níž se strany dohodly, nebo jež byla stanovena rozhodčím senátem...žalovaný předloží svou žalobní odpověď...*“

¹⁴⁷ RŮŽIČKA, K., *Mezinárodní obchodní arbitráž*. Praha: Prospektrum, 1997, s. 34

¹⁴⁸ GARY B. BORN, *International Commercial Arbitration*, Wolters Kluwer, Volume 2, 2009, s. 1826

9.3 Ukončení rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení končí v zásadě dvěma způsoby, vydáním rozhodčího nálezu nebo usnesením. Usnesení na rozdíl od rozhodčího nálezu nemůže nabýt právní moci ani vykonatelnosti a je vydáváno rozhodcem či rozhodčím senátem ve všech případech, kdy není vydáván rozhodčí nálezn.¹⁴⁹

9.3.1 Rozhodčí nález

Definice rozhodčího nálezu je pro mezinárodní rozhodčí řízení zcela zásadní, nenalezneme ji však ani v mezinárodních smlouvách ani v právních řádech, a tak jeho definici musíme hledat v literatuře. Ze zahraničních autorů lze zmínit Gary B. Born¹⁵⁰, který považuje za rozhodčí nález „*takové rozhodnutí rozhodců, u kterého právní řády požadují naplnění stanovených formálních náležitostí. Nedodržení stanovených náležitostí může zapříčinit neplatnost rozhodčího nálezu nebo i to, že rozhodnutí rozhodců nebude za rozhodčí nález vůbec považováno*“. Z českých autorů např. prof. Růžičku¹⁵¹, jež rozhodčí nález charakterizuje jako „*konečné rozhodnutí ve věci samé, jemuž jsou přiznávány stejné účinky jako pravomocnému soudnímu rozhodnutí*“.

V mezinárodní praxi se lze setkat s více druhy rozhodčích nálezů. Jako základní typ je pravidelně uváděn **konečný rozhodčí nález**.¹⁵² Vydáním konečného rozhodčího nálezu celé rozhodčí řízení končí a tím dochází k rozhodnutí o všech nárocích mezi smluvními stranami.¹⁵³ Rozeňhalová¹⁵⁴ však upozorňuje na nepřesnost takové definice, neboť konečným rozhodčím nálezem je i **částečný nález**, kterým je rozhodnuto jen o některém nároku nebo jeho části. Takový nález představuje res iudicata a může být následně vykonán. Další druhem je **mezitímní rozhodčí nález**,

¹⁴⁹ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 280

¹⁵⁰ GARY B. BORN, International Commercial Arbitration, Wolters Kluwer, Volume 2, 2009, s. 2355

¹⁵¹ RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 138

¹⁵² ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 270

¹⁵³ KRÖLL, S., Comparative International Commercial Arbitration, Hague: Kluwer Law International, 2003, s. 632

¹⁵⁴ ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 270

který je využíván v případech, kdy je nejprve třeba zjistit oprávněnost samotného nároku. V praxi k němu je přistupováno v situacích, kdy je posouzení opodstatněnosti složité a je účelné nejdříve rozhodnout pouze o základu nároku a poté o dalších otázkách.

9.4 Zrušení rozhodčího nálezu soudem

V případě skončení rozhodčího řízení vydáním rozhodčího nálezu se takový nález ve většině případů stává pravomocným. Strana, jež ve sporu nebyla úspěšná, má poté velmi omezené možnosti jak pro ni nepříznivé rozhodnutí zvrátit. Vzhledem k již zmíněné jednoinstančnosti rozhodčího řízení je jediným způsobem zrušení rozhodčího nálezu obecným soudem (nejedná se o opravný prostředek).

Zrušit rozhodčí nález může pouze obecný soud, výjimku představuje pouze Washingtonská úmluva, která připouští zrušení nálezu tříčlenným výborem jmenovaným ad hoc. Zrušení rozhodčího nálezu se může strana domáhat podáním návrhu na zrušení nálezu u soudu v zemi místa konání řízení. K zahájení řízení o zrušení tedy zpravidla dochází na základě podání žádosti jedné ze stran¹⁵⁵, není ale vyloučeno ani zrušení nálezu ex offo. Důvody pro zrušení rozhodčího nálezu se tak v různých právních řádech často velmi liší.

Vzorový zákon UNCITRAL¹⁵⁶ uvádí následující důvody pro zrušení nálezu: **a) na žádost strany**, pokud nastala některá z následujících situací, (i) neplatnost rozhodčí smlouvy, (ii) nezpůsobilost strany, (iii) pochybení v informování strany podávající žádost o rozhodčím řízení nebo jmenování rozhodce, (iv) rozhodčí nález je vydán nad rámec pravomoci rozhodčího soudu, (v) složení rozhodčího soudu nebo průběh rozhodčí řízení není v souladu s dohodou stran, **b) ze strany soudu**, pokud shledá, že předmět sporu není způsobilý být podřízen rozhodčímu řízení nebo je nález v rozporu s veřejným pořádkem. Rozsah důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu je takřka totožný s důvody pro odmítnutí jeho uznání a vykonatelnosti dle

¹⁵⁵ ZRŘ § 31 Řízení o zrušení je zahajováno výlučně na návrh strany. Dále např. BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1067 „Vedlejší účastník ani jiné osoby zúčastněné na rozhodčím řízení nejsou oprávněny podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu a toto právo svědčí výlučně stranám, tj. těm, o jejichž právech a povinnostech bylo rozhodováno.“

¹⁵⁶ Vzorový zákon UNCITRAL čl. 34, odst. 2

Newyorské úmluvy. Vzorový zákon UNCITRAL¹⁵⁷ ale navíc upravuje i lhůtu, do které je možné rozhodčí nález zrušit, když stanoví, že žádost o zrušení nemůže být podána po uplynutí tří měsíců¹⁵⁸ od data, kdy strana podávající žádost rozhodčí nález přijala.

Soudy mají v zásadě možnost přezkoumávat jednotlivé otázky týkající se uskutečněného rozhodčího řízení (objektivní a subjektivní arbitrabilitu, platnost rozhodčí smlouvy atd.), které předcházelo vydání rozhodčího rozhodnutí. Přezkoumávání samotného meritů věci se v právních řádech vyskytuje ojediněle. Rozhodčí nálezy jsou vždy oprávněny zrušit soudy toho státu, ve kterém byl rozhodčí nález vydán nebo státu, podle jehož právního řádu bylo rozhodnutí vydáno. Ačkoliv některé právní řády připouštějí, aby jejich soudy zrušili rozhodčí nález vydaný v cizině, takovéto zrušení nemůže být důvodem odepření uznání a výkonu rozhodnutí v jiném státě.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Vzorový zákon UNCITRAL čl. 34, odst. 3

¹⁵⁸ Stejnou lhůtu poskytuje i ZRŘ v § 32

¹⁵⁹ ŠTEFANKOVÁ, N., LYSINA, P. a kol. Medzinárodné právo súkromné. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 598

X. Závěr

Cílem této práce bylo popsat a přiblížit problematiku mezinárodního rozhodčího řízení, vyzdvihnout mnohé jeho přednosti, ale také upozornit na některá negativa s rozhodčím řízením související. Práce si nekladla za cíl detailní rozbor jeho jednotlivých aspektů, nicméně ani nebylo možné provést pouze obecné zpracování tak rozsáhlého tématu, jakým mezinárodního rozhodčí řízení bezesporu je. Některým částem je tedy za účelem hlubšího zpracování tématu věnována větší pozornost.

Je zřejmé již z první kapitoly, že od svého počátku prošlo rozhodčí řízení velkými změnami a stalo se účinnou metodou k urovnání právního sporu. V současné době je právem považováno za naprosto srovnatelné s řízením soudním. V záležitostech mezinárodního obchodu poskytuje mezinárodní rozhodčí řízení rovnocennou možnost obchodníkům, investorům nebo společnostem, rozhodnout se na základě svobodné vůle a po zvážení všech právních i praktických důsledků o způsobu řešení jejich probíhajícího nebo budoucího sporu a ukončit danou záležitost ku prospěchu všech stran tak, aby i přes nastalé neshody mohly pokračovat ve vzájemné spolupráci.

Ačkoliv rozhodčí řízení představuje soukromoprávní institut, je do značné míry ovlivněno a kontrolováno státní mocí. Problematika arbitrability a celkový vliv národních úprav na průběh rozhodčího řízení představuje pro strany jednoznačnou komplikaci. Svazování rozhodčího řízení dalšími právními normami se zdá být kontraproduktivní. Stát poskytuje rozhodčím nálezům stejnou vykonatelnost jako rozhodnutím soudním a tak je zajisté zcela na místě určitá kontrola a právní úprava, nicméně nelze opomíjet svobodnou vůli stran. Pokud se strany rozhodnou vyřešit závazně svůj spor mimo jurisdikci státního soudu, je zapotřebí jim poskytnout takové podmínky, aby při zachování práva na spravedlivý proces dosáhli co největší možné svobody v rozhodování o způsobu urovnání sporu. Práce se v této souvislosti dotýká české právní úpravy (ZRR), které je v tomto ohledu někdy zbytečně formalistická.

Na druhé straně je třeba vyzdvihnout velmi kvalitní právní úpravu v mezinárodních úmluvách. Rozdílnost právních řádů v jednotlivých zemích dopadá jak na samotné rozhodčí řízení, tak i na řízení po jeho skončení. Práva a povinnosti stanovená rozhodčím nálezem musí být vynucena, což by při zmíněné nestejnorodosti v právních předpisech znamenalo pro strany velkou nejistotu, zda se

svého práva někdy domohou. Proto za nejdůležitější právní dokument upravující mezinárodní rozhodčí řízení považují Newyorskou úmluvu. Nelze opomenout ani harmonizační snahy v úpravě mezinárodního obchodu, které vyústily ve vydání Rozhodčích pravidel UNCITRAL a Vzorového zákona UNCITRAL. Bezesporu je na místě ocenit jejich velmi kvalitní zpracování a pozitivní vliv na právní úpravu rozhodčího řízení po celém světě a právní ukotvení rozhodčího řízení ad hoc.

Významnou úlohu v rozhodčím řízení zastává rozhodce. Volba jeho osoby je pro strany naprosto klíčovou. Na rozdíl od řízení soudního, kde strany mohou svůj úspěch ve sporu ovlivnit zejména výběrem právního zástupce, zde mnohdy mnohem více záleží na jmenování osoby rozhodce. Dá se říci, že celá podstata rozhodčího řízení spočívá právě na možnosti zvolit si svého „soudce“. Stranám sporu je na jedné straně dána možnost zvolit si takového rozhodce, kterého pokládají za vhodného a který spor spravedlivě rozhodne. Na druhé straně na nich leží velká zodpovědnost, neboť taková volba významně ovlivní kvalitu řízení i samotný rozhodčí nález. Osobně vidím volbu rozhodce lehce rizikovou, a to z důvodu nedostatku informací o rozhodcích, resp. o jejich rozhodovací činnosti. Rozhodčí řízení není tenis a nemá tedy žádný žebříček určující kvalitu nebo odbornost rozhodců. Do jisté míry mohou být známkou kvality rozhodčí instituce, ovšem i tak se může volba rozhodce stát nešťastnou, zejména pak pro strany nemající s rozhodcem předchozí zkušenosti. Samozřejmě může být vznesena námitka, že v případě státních soudů je taková volba odepřena zcela.

Srovnávání soudního a rozhodčího řízení se tato práce občas nevyhnula. Je to logické. Obchodní terminologií se jedná o dva konkurenty soupeřící o klienty na trhu urovnávání obchodních sporů. Po shrnutí jejich předností a záporů se domnívám, že rozhodčí řízení bude svou pozici nadále posilovat. Vzhledem k narůstajícímu počtu soudních řízení je současný trend jednoznačný. Urovnat vzniklý spor jakýmkoliv jiným způsobem než prostřednictvím státních soudů. V mezinárodním obchodním styku to platí dvojnásob.

Seznam použitých zkratk

ADR – Alternative dispute resolution

Evropská úmluva – Evropská úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1961 (vyhl. č. 176/1964 Sb.)

Haagská úmluva – Haagská úmluva o pokojném vyřizování sporů z roku 1899

ICC – International Chamber of Commerce

Komise OSN – Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo založená rezolucí Valného shromáždění v roce 1966

LCIA – London Court of International Arbitration

Newyorská úmluva – Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 (vyhl. č. 74/1959 Sb.)

Rozhodčí pravidla UNCITRAL – Rozhodčí pravidla UNCITRAL schválená valným shromážděním OSN dne 15.12.1976 rezolucí č. 31/98

Vzorový zákon UNCITRAL – Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985

Washingtonská úmluva – Úmluva o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států z roku 1965 (sděl. č. 420/1992 Sb.)

ZRŘ – zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

Ženevský protokol – Protokol o doložkách o rozsudím z roku 1923 (č. 191/1931 Sb.)

Ženevská úmluva – Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích výroků z roku 1927 (č. 192/1931 Sb.)

Použitá literatura

Monografie:

BĚLOHLÁVEK A. J. Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008

BĚLOHLÁVEK, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012

BERNSTEIN, R., TACKABERRY, J., MARRIOTT, A. L. Handbook of arbitration practice, Sweet & Maxwell, 1993

BUCKLAND, W., Text-book of Roman Law, Cambridge: University Press, 1964

BERNSTEIN, R., TACKABERRY, J., MARRIOTT, A. L. Handbook of arbitration practice, Sweet & Maxwell, 1993

COE, J., International commercial arbitration: American principles and practice in a global context, Transnational Publishers, 1997

Digesta, 4, 8, 27, 2 (Ulpian), in S. Scott ed., The Civil Law, 3. vyd. (1932)

FRASER, H., S., A Sketch of the History of International Arbitration, Cornell University, 1926

GARY B. BORN, International Arbitration, Cases and Materials, Wolters Kluwer, 2011

GARY B. BORN, International arbitration: Law and practice, Kluwer Law International, 2012

GARY B. BORN, International Commercial Arbitration, Wolters Kluwer, Volume 1, 2009

GARY B. BORN, International Commercial Arbitration, Wolters Kluwer, Volume 2, 2009

GOLDMAN, B., The Applicable Law: General Principles of Law – The Lex Mercatoria, 1987

CHRISTIAN BÜHRING-UHLE, Arbitration and Mediation in International Business, Kluwer Law International, 1996

KLEIN, B., DOLEČEK, M., Rozhodčí řízení. Praha: ASPI, a. s., 2007

KOCINA, J., POLÁČEK, B., Aktuální otázky rozhodčího řízení. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011

- KONDRAD, W. CH., SCHWARZ, F. T., The Vienna Rules, A commentary on International Arbitration in Austria, Wolters Kluwer, 2009
- KRÖLL, S., Comparative International Commercial Arbitration, Hague: Kluwe Law International, 2003
- KRÖLL, S., a kol., International arbitration and international commercial law, Wolters Kluwer, 2011
- KUČERA, Z., Mezinárodní právo soukromé, 7. opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň, 2009
- KURKELA, M., Due Process in International Commercial Arbitration, 2005
- LISSE, L.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s komentářem. Praha: Linde, a. s., 2012
- MOSES, M., L., The Principles and Practice of International Commercial Arbitration, Cambridge University Press, 2. vyd., 2012
- MOTHEJZLÍKOVÁ, J., STEINER, V., KALENSKÝ, P.: Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Praha: C. H. Beck 1996
- ONDŘEJ, J., Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 3. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009
- RABAN, P., Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- RALSTON, J., International Arbitration from Athens to Locarno, California: Standford University Press, 1929
- REDFERN and HUNTER, Law and Practice of International Commercial Arbitration, 4. vyd., Sweet & Maxwell, 2004
- REDFERN and HUNTER on International Arbitraion – Student version, Oxford University Press, 2009
- ROEBUCK, D., Ancient Greek Arbitration, Holo Books, Oxford, 2001
- ROZEHNALOVÁ, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. 2. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008
- RŮŽIČKA, K., Mezinárodní obchodní arbitráž. Praha: Prospektrum, 1997
- RŮŽIČKA, K., Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005

STUYT, A., Survey of International Arbitrations 1794-1989, Martinus Nijhoff Publishers, 3. vyd., 1990

ŠTEFANKOVÁ, N., LYSINA, P. a kol. Medzinárodné právo súkromné. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011

WEISKOPF, Nicholas R., Commercial Arbitration: Theory and practice, Vandeplass Publishing, 2. vyd., 2012

ZIMMERMANN, R., The Law of Obligations, Oxford: University Press, 1996

Články:

BĚLOHLÁVEK, A. J., Osoba rozhodce v rozhodčím řízení, 2003, č. 10

BĚLOHLÁVEK, A. et al: Rozhodčí řízení v USA. Daňová a hospodářská kartotéka, č. 1 a 2, 1995

MOKRÝ, A. Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů. Právní praxe, 1993, č. 8

Mangistaumunaigoz Oil v United World Trade Inc [1995] 1 Lloyd's Rep 617

RŮŽIČKA, K., K otázce právní povahy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, 2003, č. 5

STEIN, P., Arbitration under Roman Law, 1974

Internetové zdroje:

<http://www.aspenpublishers.com/%5CAspenUI%5CSampleChaptersPDF%5C625.pdf>

http://www.justice.cz/cgi-bin/sqw1250.cgi/zresortu/smlouvy/sml_04.html

<http://www.thelatinlibrary.com/imperialism/readings/kish.html>

http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=911&chapter=106342&layout=html&Itemid=27

<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/NY-conv/e-conf-26-1/10-N5812168.pdf>

http://www.camera-arbitrale.it/Documenti/arbitration-stat_2007-2012_it.pdf

http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx

Cizojazyčné resumé

This diploma thesis aims at international commercial arbitration which has become an important legal instrument in dispute resolutions over the last decades. The purpose of this thesis is to explain and describe its function in international trade relations, to provide a general overview of commercial arbitration and to bring out why the parties avoid the traditional court system and agree to refer the dispute to arbitration.

The thesis is divided into nine chapters which together provide comprehensive information about the functioning of international commercial arbitration.

Chapter One is an introduction and includes the content of the thesis and briefly discusses the issue of domestic arbitration in the Czech republic and its negative impact on perception of arbitration in general.

The subject of Chapter Two is the description of historical development of arbitration from the very beginnings of human society until the 20th century. Among others are mentioned the roots of arbitration process, the arbitration proceedings in Ancient Rome, in the medieval France and England, as well as the first important international conventions on international arbitration.

In Chapter Three is defined the essence and the legal nature of arbitration, reference is made also to different legal theories of international arbitration. The main part of this chapter is devoted to the possible advantages and disadvantages of arbitration and to the methods of dispute resolution similar to arbitral proceedings – Alternative Dispute Resolution (ADR). The attractiveness of commercial arbitration lies in non-judicial nature of arbitration. International trade contains certain specific aspects and compared to court proceedings the arbitration offers several advantages in this field. The most important and also the most valued advantage is that the arbitral process is administered by a panel of arbitrators who are chosen and agreed by both parties. These arbitrators are usually highly specialized in their field thus they should guarantee a fair trial and deliver a high-quality award. The distrust of a foreign legal system is eliminated by the possibility given to the parties to choose their own rules. Another obstacle related to the court proceedings is that a decision rendered in a foreign court may not be enforceable. But the arbitral award has a great

degree of international recognition ensured by the provisions of the Convention of the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 1958, known as the New York Convention.

Chapter Four clarifies the differences between an institutional arbitration and an arbitration ad hoc. In this chapter is further described the UNCITRAL Arbitration rules as the most frequently used arbitration rules in ad hoc arbitration. With reference to the institutional arbitration are discussed two prestigious European arbitration courts largely dealing with international arbitrations.

In Chapter Five is examined arbitrability, one of the essential assumptions of the whole arbitration. The section containing objective arbitrability gives a notion of strict arbitrability according to the Czech law and also a comparison with the arbitrability set down in foreign law.

The legal framework of arbitration and the sources of law are presented in Chapter Six. This chapter deals with both international conventions and domestic legislations. In particular is outlined the New York Convention, by far the most significant international convention in the field of arbitration.

In Chapter Seven the thesis concentrates on arbitration agreement as a fundamental element of every arbitration. The thesis focus on types of agreement, the essentials of the agreement and what should be taken into consideration if the parties willing to resolve their dispute by a reputable expert instead of a judge.

Chapter Eight deals with the choice of arbitrator, especially his/her qualifications and duties. The chapter highlights the fact that the parties are given enormous power since they can choose their own authority to decide the dispute, but on the other hand such a choice must be considered very carefully because otherwise the consequences of this crucial decision are more than unpleasant.

Finally, Chapter Nine analyzes the whole arbitration proceedings, including the role of the court and the circumstances under which the arbitration award can be set aside.